Poštarina plaćena u gotovom.

ŽIVOT

G. XII. LISTOPAD 1931. BR. 8.

Sadržaj

IZLAZI U ZAGREBU DESET PUTA NA GODINU.

Uredništvo i uprava »ŽIVOTA«: Zagreb I 147, Palmotićeva 31.
Urednik Karlo Grimm D. I.
Pretplata 50 Dinara. Omladini 30 Dinara.
Pojedini broj 5 dinara.

IDEJNA POZADINA JEDNOG SUKOBA

CEZAROPAPIZAM je odvajkada bio »kamen pravi smutnje velike«. Za stoljetnih promjena raznih mentaliteta i ambijenata mijenjao je i on svoje oblike, metode i imena, drugo ne. U svojoj biti ostajao je isti: išao je ne samo za tim da uzme u zakup sav javni i privatni život pojedinaca, već se opportune et importune nametao, da udari monopol i na najintimnija svetišta ljudskih savjesti.

U vjekovima prije Krista imperator, cezar, august, republika, oligarhija, senat i kako se već zvali razni oblici starih vladavina — bili su sve: vrhovna norma, zadnji cilj, pravi idol. Kršćanstvo podiže shvaćanje javnog života na daleko viši niveau ističući da je suvereni i apsolutni gospodar samo Bog i da je svaka druga zakonita vlast samo opunomoćeno zastupanje Stvoriteljevog auktoriteta.

Božji Sin — kao apsolutni Kralj, komu je dana sva vlast na nebu i na zemlji[1] — i kao od Boga poslani Mesija, ide još dalje. On svojim božanskim auktoritetom rastavlja vremenitu vlast od duhovne: Dajte Cezaru, što je Cezarovo, a Bogu, što je Božje.«[2] Pozivajući se na svoju božansku vlast, osniva posebnu, univerzalnu, svrhunaravnu organizaciju - CRKVU, nju postavlja nasljednicom svoje spasiteljske misije i čini je suverenom i posve neovisnom u svom božanskom poslanju od svake druge vlasti.[3]

Vremenita je vlast uvijek popreko gledala tu božansku samostalnost Crkve, tu njenu duhovnu superiornost.

»I vladari se srednjovjekovnog bizantskog Istoka nikada nisu mogli da pravo sprijatelje s tim suverenitetom Crkve in spiritualibus; požudno su lovili svaku zgodu da svoje tutorstvo protegnu i na vjeru, na savjesti. Odatle ono djetinjasto i naprasito uplitanje i u same dogme, kao da je oštra sablja i okretna diplomacija kadra da zamijeni ili pouči one, »koje je Duh Sveti postavio da upravljaju Crkvom Božjom.«[4] Slično si tutorstvo od vremena do vremena svojatahu i monarsi kršćanskog Zapada; njemački i engleski otpad velikim su dijelom plod istih ambicija.

Poseban tip tog vjekovnog cezaropapizma bila je tragikomična nasrtljivost austrijskog »cara-sakristana« — Josipa II.

---

[1] Mat. XXVIII, 18. [2] Mat. XXI, 21.
[3] Vidi u tom članak o. Grimma D. I.: *Spasitelj Svijeta i Klerikalizam*, »Život«, 1931, br. 6., str. 272. sl.
[4] Dj. Apost. XX, 28.

Sektarski lajicizam treće francuske Republike, pod svojim augurima Gambettom, Jules Ferry-em, Waldeck-Rousseau-om i Combes-om, pokušao je da svoje monopoliziranje savjesti ispriča plitkim fraziranjem o vjerskoj neutralnosti, koja se doskora identificirala s ateizmom. Srećom se francuski bon sens doskora stao otresati tog sektarskog fanatizma, i danas je nekoć ponižena i razbojnički opljačkana Crkva opet priznata kao jedan od glavnih faktora — ako ne jedini — koji pozitivno grade.

I nedavni sukob »crnih košulja« s bijelom haljom Namjesnika Kristova samo je partikularni oblik onoga vjekovnog boja, u kojem bi cezar htio da bude njegovo sve, a Božje malo, vrlo malo ili ništa.

* * *

Sav je svijet, osim onih sektarski raspoloženih, shvatio, da je nedavni sukob Vatikana i Kvirinala sukob dviju doktrina, a ne dviju političkih snaga. Uvaženi urednik pariskoga La Croix, o. Merklen, odmah na početku juna o. g. izvrsno rezimira cijelu pozadinu konflikta i njegove prave uzroke: »Ne radi se tu o nekoj prolaznoj uzrujanosti, koja bi bila žalostan plod kakvog političkog prevrata. Riječ je tu o čitavoj društvenoj i životnoj filozofiji, koja bi rad da se suprotstavi katoličkoj nauci i da slavi pobjedu nad direktivama Crkve.«

Najmlađi francuski kardinal, pronicavi lillski biskup Liénart, još je precizniji. Izjavljujući dopisniku Journala, kako sadanje držanje Sv. Stolice »sjeća na ono pape Grgura VII. u njegovoj borbi s njemačkim carem«, dodaje: »Crkva, koja nikada ne udara na jedan režim kao takav, već samo na ono, što se u dotičnom režimu protivi katoličkoj savjesti, morala je ustati protiv statolatrije fašističkoga režima na obranu obiteljske slobode, naravnog i ljudskog prava, protestirajući protiv monopolizovanja talijanske mladeži u svrhe, koje nisu nimalo pacifističke.«[5]

Da ne bude bolesne sumnje sitničavih prigovora i vještačkog izmotavanja, neka nam sami korifeji fašističkih armija iznesu temelje svoje ideologije. Neka nam najprije progovore najkompetentnija — dà, jedino mjerodavna — usta fažizovane Italije, sam - DUCE crnih košulja - g. Benito Mussolini.

Jedva kakva tri mjeseca (13. V. 1929.) iza sklopljenog lateranskog pakta i utanačenog konkordata — čovjek se tu i nehotice pita, s kakvom ih je onda Duce lojalnošću potpisivao — izrekao je g. Mussolini jedan od onih svojih čestih programatskih govora,

[5] *Le Journal*, 6. jula 1931.

kojima voli da privuče na se pažnju i domaće i strane publicistike. Tom je zgodom na adresu sv. Oca bojovno izjavio:

»(Papa) zna, da ima nekih pitanja, glede kojih smo mi isto tako intransingentni kao i on. Pregovori se čitave godine 1927. nisu maknuli s mrtve točke ***baš zbog*** *razilaženja u pitanju odgoja novih generacija. Napose je stvar zapela* ***kod katoličkih*** *skauta, sada je već svima poznato rješenje tog zadnjeg problema.* (Mussolini je naime kat. skaute raspustio). *Drugi kakav režim, n pr. demokratsko-liberalni režim, jedan od onih režima, koje mi preziremo, može slobodno smatrati dobrim da se odrekne odgajanja mladih generacija. Mi, nikada! O toj se stvari s nama uopće neda pregovarati. Nastava mora biti u našim rukama. Istina, djeca moraju da budu odgojena u našoj vjeri, no mi moramo da popunimo taj vjerski odgoj. Treba da tim mladićima dademo osjećaj muževnosti, snage, osvajanja, a nadasve je potrebno da im usadimo našu vjeru, naše nade.«*

Par tjedana kasnije — 25. svibnja 1929. — talijanski Premijer još izrazitije naglašava fašističku nepopustljivost:

»... Senator Crispolti je spomenuo pravo države na odgoj i izobrazbu. Ne bih htio da ***o tom pitanju nastane ikakva*** *ekvivokacija, jer jedno je izobrazba, a drugo je* ***odgoj... Jesmo*** *li mi fašisti za apsolutni monopol nastave? Ne... Ali ima jedna strana odgoja, glede koje smo mi intransingentni. Siđimo malo s akademskih visina i pogledajmo stvarnosti života. Govoriti da izobrazba spada na obitelj, znači ne računati sa suvremenom realnošću. Moderna obitelj zaokupljena ekonomskim potrebama, zaposlena neprestanom borbom za život, ne može nikog da izobrazi. Jedina je država sa svojim mnogostrukim sredstvima kadra da ispuni tu zadaću. Ja dapače dodajem, da jedina država može davati potrebnu vjersku pouku popunjajući je cjelinom ostalih predmeta.*

»Kakav mi to dakle odgoj svojatamo u potpunoj mjeri? Odgoj građanina. Štovani je Bevione potpuno pravo napomenuo, da bismo se mi mogli odreći odgoje, kad bi je se i drugi odrekli. Da suvremeni svijet nije svijet divljih vukova, kakvim ga mi poznajemo (vukova pače i onda kad nose frak i cilinder), mi bismo se mogli odreći te odgoje, kojoj mi — jer nam je licemjerstvo odvratno — dajemo pravo ime: ratnički odgoj. Ne smijemo da se preplašimo te riječi. Taj je muževni i ratnički odgoj potreban Italiji, jer se vojničke kreposti talijanskog naroda već za dugih stoljeća nisu mogle da proslave. Iza ratova rimskoga carstva, svjetski rat od 1915 do 1918 bio je prvi rat, u kojem se talijanski narod borio i pobijedio...«

»Stampa« u svom broju od 17. svibnja 1929. — vjerno po propisanom receptu — trpa etatizam u sfere božanstva i samo, što nas ne pozove, da mu se ničice poklonimo:

»Država i Crkva ne pretstavljaju samo dvije juridičke institucije, one također pretstavlja dvije idéje, koje su jednako univerzalne, jednako apsolutne i vječne... Kao takove Država i Crkva promatraju život sa dva razna stanovišta, koja se u nekim točkama mogu da slože, no u drugim nikako. Ta se oprečnost može da ublaži, ali dokinuti se je ne može nikada... Odnošajima između država upravlja sila... i ta sila ne poznaje drugoga suca nad sobom osim historije. Odatle za državu nesamo dužnost, nego i prva nužda, da udesi odgoj prema zahtjevima modernog svijeta.«

[6] Ove i još neke citate donosimo prema *Dossiers de l' Action Populaire*, 25. VII. i 15. VIII. 1931, Paris, 17, rue Soufflot.

»Corriere della Sera« sutradan — 26, V. 1929. — komentira spomenuti Premierov govor u senatu, razlikuje izobrazbu od odgoja mladeži i na ovaj posljednji udara fašistički monopol:

»... Što se tiče izobrazbe mladeži, g. Mussolini je vrlo dobro istaknuo, da je svaki državni monopol isključen..., no što se tiče odgoje, tu treba da se razumijemo. Ton se talijanskog života građana, kao takovih, ne može razlikovati od onoga, što fašizam zahtijeva za svoje nacijonalne ciljeve. Mladići, t. j. budući građani ne smiju biti lišeni toga fašističkog utjecaja, koji ima da svemu daje smjer...«

30. svibnja 1929. upravio je Sv. Otac pismo kardinalu Gasparri-ju, u kojem razotkriva fašističku nelojalnost u tumačenju i držanju potpisanih ugovora. Iza toga »Impero« (7, VI.), da ne sablazni katolika — jadnih li katolika, koje ni takav cinizam ne revoltira — distingvira u Papi dvije osobe: Papu i polemistu, ono, što se slaže s ideologijom crnih košulja, to se prima kao od Pape, a što tu ideologiju raskrinkava, to se odbija na račun polemiste:

»Nitko od nas spremniji da primi riječi Papine, kad bi se moglo reći, da je Papa govorio kao Papa. No pismo kardinalu Gasparriju ni izdaleka nije u svojoj cjelosti pismo Papino. Na više mjesta izbija u njemu polemista. Ne mislimo da tom pismu treba pripisati kakvu osobitu pažnju, ali smatramo potrebnim da izjavimo, da si Papa — spustivši se osorno na običnu novinsku polemiku — umišlja, da on može nadzirati Duce-a, upozoravamo, da on Duce-a nema u zimati u pretres. Njega se uopće ne pretresa, s njim se ne raspravlja. Mi smo se zakleli, da ćemo ga slušati bez diskusije, i tisuće mladića svake godine prisižu, da će ga slušati bez ustezanja, bez raspravljanja.«

Da bude ironija potpuna, »Impero« patetički završava: »Mi nismo nikada uvrijedili Crkve. Crkva ne smije da vrijeđa fašizma. Jedini fašizam može da kritikuje Duce-a, nitko toga ne čini i nitko ne smije da toga čini.«

Da zaključimo tu karakterističnu zbirku autentičnih aksioma fašističke ideologije izjavom Duceovom od 14. rujna 1929:

»Država ima pravo i dužnost da nesamo poučava narod već da ga i odgaja po načelima svoje posebne etike. U tom delikatnom problemu ne će ona popustiti Crkvi ni za dlaku. Država je apsolutna svrha, koja potpuno apsorbira pojedinca...«[7]

* * *

Izjave su jasne, no od koga su inspirirane? Odgovor nam na to pitanje daju dva imena: Croce i Gentile, dva korifeja moderne Italije, a Papa će u enciklici Non abbiamo bisogno spomenuti još neke maskirane, no vrlo stvarne utjecaje: masoneriju i socijalizam.

[7] *Vie Intellectuelle*, 20. X. 1929.

Croce i Gentile svojim su neo-hegelijanizmom glavni inspiratori onoga dijela fašističke ideologije, koji vjeri pravi komplimente radi nacije, a naciju uzdiže na stupanj božanstva. Da se ne umaramo tumaranjem po mračnim sferama nebulozne hegelovštine, dotaknimo se samo njenih ekstravagantnih prohtjeva o vjeri i državi, jer nas se ti ovom zgodom najviše tiču.

Za neo-hegelovce Croce-a, Gentile-a i učenike transcendentna istina, istina apsolutne, univerzalne vrijednosti ne postoji, jer prema njihovim idealističkim domišljanjima naš duh nije kadar da dokuči i spozna bilo kakvu realnost, koja bi bila izvan njega. Dosljedno tome ne možemo spoznati ni Boga, koji bi se razlikovao od svijeta i postojao prije svijeta. Za njih je Bog nužno dinamičan pojam t. j. time što je On duh, time je eo ipso i nužno također i stvoritelj. »Stvoreno je, prema izjavi Gentileova komentatora Saitte, profesora političke filozofije na fašističkoj univerzi, nužni čin božanstva: i stoga smo mi, stvorenja Božja, razlog Božjega opstanka. Kada bi Bog jedan samo čas prestao da stvara, on ne bi više bio Bogom.« Iz toga je i odviše jasno, da se po toj panteističko-idealističkoj ideologiji Bog i čovjek svode na jedno, i da prema tome ne može biti nikakova moralnog ni vjerskog zakona, kojemu mi sami ne bismo bili začetnici.

A što je onda tim ideolozima vjera? Na to odgovara Saitta: »Vjera je takav svjetovni nazor, u kojem se nešto apsolutno stavlja nasuprot i izvan našega duha, ili drugim riječima: vjera sastoji u tome, što se tvrdi, da izvan našega »ja« postoji nešto apsolutno, što mi ne stvaramo i koje nam baš zbog toga ostaje sasvim nepoznato.« Vjera dakle ne predstavlja nikakvu objektivnu, apsolutnu istinu, ona je neo-hegelovcima samo pomoćno sredstvo, neka imaginarna nepokretna točka, koja ima da služi duhu, da postane svijestan svoje biti, koja je sva u tome, da naš duh neprestano nadilazi sama sebe u neprekidnom postajanju. Jasno je, da ta vjera ne zahtijeva nutarnjeg pristajanja uz katoličke dogme i uz katolički moral. Da dogme uzmognu zadovoljiti duh, morale bi biti podvrgnute evoluciji kao i svi ostali proizvodi ljudskog duha, one te evolucije ne dopuštaju i stoga je taj vjerski dogmatizam, kako veli Saitta, »akritičan, antispiritualan i neljudski«, dok si je filozofski dogmatizam »uvijek svijestan, da istina, što ju je upoznao, nije nikada definitivna«.

Čemu je onda Gentile još g. 1907. predlagao, da se u niže škole uvede vjeronauk, a čim je za fašizma postao ministrom Prosvjete, de facto ga odmah uveo? Gentile nam sam daje odgovor: »Tamo, gdje još ne može da uđe filozofija, mora da uđe vjera sa svojim lakim i

samovoljnim rješenjima; inače u tim mladim dušama nema nikakvog solidnog moralnog uvjerenja, nikakvog pravog osjećaja čovječnosti.« Vjera ima da priuči dijete na pristajanje uz jedno uvjerenje, na pokornost jednom zakonu, jednoj normi i disciplini, a onih »iracijonalnih« spoznaja, što ih usput usađuje u dušu, dijete će se, kad jednom odraste, riješiti kao nepotrebna balasta. Razlog, zašto Gentile propisuje u školi baš katoličku nauku, nije u tome, što bi on katolicizam smatrao objektivno pravom i objavljenom vjerom, već jedino u tome, što katolicizam odgovara tradiciji talijanskog naroda.

S ovoga dakle stanovišta promatraju neo-hegelijanski ideolozi fašizma vjeru; to će nam stanovište razjasniti mnogu i mnogu epizodu konflikta, kojim se bavimo.

Na redu je da kažemo dvije tri o njihovu shvaćanju nacije i države. Prema neo-hegelijanskom sistemu moralnost se ne sastoji u obdržavanju kakvih stalnih i nepromjenljivih zapovijedi, već u ostvarenju jednog ideala t. j. u sklonosti i težnji duha da neprestano radi, napreduje, da bez prestanka sama sebe nadmašuje. Budući pak da je nacija — i to naša nacija, jer apstraktne nacije uopće nema — prije svega determinirana nacijonalnim genijem t. j. duhom, slijedi da je moralnost identična s nacijonalnim genijem. Stoga Saitta kategorički izjavljuje: »Očevidno je, da se moralnost mora identificirati s nacijom. Odatle naša praktična dužnost, da unapređujemo, širimo i učinimo plodnim život te nacije. Mi se naime možemo nazivati samo toliko moralnima, koliko nastojimo da razvijemo svoju personalnost, koja je istovjetna s nacijom.« Ta se personalnost ne smije svesti na pojedinca; ne, pojedinac mora da se izgubi i bez rezerve pokloni pred suverenošću nacije. Individuum nema više ni na što prava, osim da se žrtvuje tom novom idolu.

O toj apsolutnoj suverenosti, da, o »božanstvu« nacije vrlo razgovijetno, s osjetljivom primjesom cinizma, govori i državni podsekretar, prof. Balbino, prigodom otvorenja fašističkog sveučilišta u Bologni: »Ta dobra volja da služimo božanstvu domovine kraljevski je put, na kojem se mogu da sastanu i ljudi različnih mišljenja... Nijedno nasilje nije zlo, ali samo pod tom pogodbom, da ne služi kakvom osobnom ili materijalnom interesu... U »fašiji« se nalazi realizovana baš ta ideja, da moj »ja« nije jednostavan, već nešto, što me nadilazi: da je moj »ja« Italija.«[8]

[8] D. A. P. ib. str. 1711 ss.

* * *

Nacija je dakle prema tome svemoćna, njoj je dopušteno sve, apsolutno sve, ona je idol, pred kojim se svaki pojedinac, svaka organizacija — pa i sama Crkva imaju da poklone. No kod te zadnje su neo-hegelijanske bizarnosti imale priliku da stvarno osjete, e je na svijetu samo jedna organizacija, koja je božanska i Božja, kojoj je jedinoj Bog rekao: Ego sum vobiscum... et non praevalebunt.

S kakvom je odvažnošću Kristov Namjesnik odbio nedavni nasrtaj te poganske statolatrije, s kakvom bistrinom misli i širinom pogleda analizovao neosporiva prava Crkve na odgoj mladih duša, koji je pravi smisao u rujnu sklopljenog sporazuma: na ta ćemo se pitanja osvrnuti kojom drugom zgodom.

Stj. Tomislav Poglajen D. I.

KRŠĆANSTVO I ŽENA

KRIST se u evanđelju pokazuje vrlo ljubeznim prema ženi.[1] Vrlo su blizu Isusu: Elizabeta; pobožna majka Pretečina, vjerna i čista proročica Ana, udovica iz Naima, štono oplakuje svoga ljubljenoga jedinca, pa ona iz Jeruzalema, štono baca obol svoje siromaštine u hramsku blagajnu, kćeri Abrahamove, koje je izliječila njegova svemoć ili pridiglo njegovo milosrđe, svete žene što ih je primio u svoje društvo, dvanaestgodišnja Jairova kćer, kojoj je Njegova riječ povratila život, Marta i Marija sestre Lazarove, s kojima Gospodin tako pouzdano opći. Žene svojim suzama pružaju raspetome Kristu zadnji dokaz ljudske samilosti, ženama nalaže Krist, da ponesu apostolima prvu vijest o božanskoj mu slavi.*

Božji se Sin ne zadovoljava tim, da na taj način počasti samo nekoliko privilegovanih žena. On kod svih onih, koje mu se približavaju, izazivlje tako obilje vjerske simpatije, da nam evanđelje ne donosi ni jednog primjera žene, koja bi na bilo kakav način očitovala pa i najmanje neprijateljstvo prema Kristu. No zato su mnogobrojne one, koje se od prvoga časa, s herojskom požrtvovnošću daju u službu Njegove osobe i Njegovih učenika.

Žena prima Petra na bijegu iz Herodove tamnice.[2] Tabita, žena iz Jope, vježba se uz istog apostola u djelima ljubavi, što će ih od stoljeća do stoljeća obavljati toliko kršćanskih žena.[3] Prvu na evropskom tlu krsti sv. Pavao ženu Lidiju, prodavačicu grimiza.[4] U Filipima žene pomažu apostolu narodâ.[5] I kad isti Pavao preporuča Timoteju da čuva vjeru, on mu kao uzore te vjere stavlja žene: majku i baku samoga Timoteja.[6] Žene imaju tu čast da ih Apostol spominje u svojoj poslanici Rimljanima među svetima, koji zaslužiše njegovu naročitu zahvalnost: Marija, koja se toliko trudila njega radi, Persida, koja je mnogo radila u Gospodinu, Trifema i Trifoza, Olimpijada i Nerejeva sestra, te napokon Rufova majka, koja je tako požrtvovna da je i Pavao zove svojom majkom.[7] Dodajmo, da je možda nekoj ženi upravljena druga poslani-

* Auktor ovoga članka jest izvrsni francuski konferensijer A. Valensin D. I., poznat i našoj javnosti sa svojih predavanja u Zagrebu. Učeni profesor lyonskog fakulteta ustupio je našem uredništvu par vrlo aktualnih studija, koje će »Život« sa zahvalnošću iznijeti pred svoje cijenjene čitače. (Nap. uredništva).

[1] Valensin et Huby S. J.: *Saint Luc*, u zbirci *Verbum Salutis*, Introduction, p. IV, Beauchesne, Paris, 1927.

[2] *Djela Apost.*, XII, 12, ss.

[3] Dj. Apost. IX, 36. ss.

[4] Dj. Apost. XVI, 14.

[5] Filiplj. IV, 2.

[6] II. Timot., I, 5.

[7] Rimlj. XVI, 5 - 16.

ca sv. Ivana, u kojoj se tako zanosno hvale vjera i ljubav prema Kristu — Isusu.

Tako se kršćanstvo od svojih početaka javlja kao vjera, prema kojoj se čini, da su žene, premda doduše isključene od svećeništva, pozvane da zauzmu počasna mjesta u čovječanstvu. Žalostili se mi toga radi ili veselili, činjenica je tu i prisiljeni smo da je konstatiramo; o njoj svjedoči povijest. Nitko uostalom nije o tom posumnjao ni prvi kršćani ni njihovi protivnici, zvali se ti Celzo,[8] Porfir[9] ili Bebel. Nije stoga na nama da tu činjenicu dokazujemo, već da je razumijemo.

A da je razumijemo i da odredimo njenu socijalnu zamašitost dovoljno je da promotrimo, što je kršćanstvo za stoljetnih promjena mislilo o ženi i što je činilo od žene.

I. ŠTO KRŠĆANSTVO MISLI O ŽENI.

Dvije nam temeljne nauke kršćanske bogoslovije razjašnjuju, što kršćanstvo misli o ženi: nauka o stvaranju i nauka o otkupljenju.

Novi je Zavjet od staroga primio božansku objavu o počecima ljudskoga roda. Objava se ta nalazi na početku Geneze. Prema pripovijedanju prvoga poglavlja Bog je postavio ljudski par, ženu i muža, iznad ostalih bića i dao im, da se od ostalog stvorenja razlikuju svojim dostojanstvom i svojom svrhom.[10]

U drugom nam se poglavlju Geneze čovjek i žena prikazuju kao učinjeni jedno za drugo. Adam bi ostao osamljen, kad ne bi bilo s njime Eve. Uzalud se životinje redaju pred njegovim od začuđenja raskolačenim očima. Nijedna od njih ne može da pruži pomoć, za kojom on žudi. Jer ta pomoć treba da bude *njemu slična*. No ugledavši prvi čovjek iza svog čudnovatog sna ženu, usklikne: evo to je *kost od mojih kostiju i tijelo od mojega tijela*. Nazvat će se ženom, *jer je uzeta od čovjeka. I zato će čovjek ostaviti oca i majku i priljubiti se ženi i bit će jedno tijelo*.[11]

Pustimo eksegetima literalno tumačenje tih jednostavnih no uzvišenih redaka.[12]

[8] Origen, *Contra Celsum*, III, 44; III, 55.

[9] Sv. Jeronim, *In Is.*, II, 3.: »Caveamus ergo et nos, ne exactores simus in populo, ne juxta impium Porphyrium matronae et mulieres sint noster senatus, quae dominantur in Ecclesiis, et de sacerdotali gradu favor judicet feminarum.«

[10] Gen. I, 26-30.

[11] Gen. II, 18-24. O važnosti tih tekstova za kulturnu povijest čovječanstva, vidi *Göttsberger, Adam und Eva: Ein biblisches Lehrstück über Werden und Wesen der ersten Menschen*, str. 27. (Münster, 1910).

[12] »Les exégètes catholiques, en général, ne se montrent pas disposés à traiter cette scène comme un pur symbole, dépourvu de toute réalité, simple fiction poétique destinée à traduire, en langage symbolique, une vérité, qui serait l' égalite des deux sexes. Mais on peut considérer comme constituant

Da ostanemo kod svojeg predmeta, treba nam istaći samo jednu od onih nauka, što ih kršćanska tradicija izvodi iz ovog događaja. Geneza nas uči na svoj način, da je žena osoba i da ima svoju službu u ljudskome društvu.

Žena je osoba. Kad to ne bi bila, kako bi mogla biti predstavljena čovjeku, kao ona, koja ima istu narav s njim? Ona je osoba. Ima dakle ne samo tijelo nego i dušu. Ta duša informira tijelo, oživljuje ga, čini s njime živu konkretnu jedinicu bića, koje je razumno i slobodno. Ona je osoba. Ona ima dakle neizgubljiva prava i dužnosti osobe: pravo, da teži za svojom svrhom; njezina je svrha blaženo sjedinjenje čitavog bića sa triput svetim Bogom, kojeg je ona slika; njezina je dužnost, da se dragovoljno udesi prema toj svrsi odgajajući i usavršujući samu sebe.

Značilo bi dakle nepoznavati žene, kad bi ju se smatralo pukim sredstvom i oruđem, kao da je njezina prvotna svrha da služi pa makar i za rađanje. Nipošto; žena je kao i čovjek prije svega zbog same sebe, da potpuno usavršivši samu sebe bude sasvim Božja. Kada bi feminizam bio samo afirmacija ženske personalnosti, i svih dužnosti i prava žene kao osobe, tada bi svatko bio dužan da bude feministom. Stoga posve pravo napominje g. Vialatoux u svojoj dubokoumnoj radnji o Ženskoj osobi: »Ako se pod feminizmom razumije samo to i ništa više, mi smo to onda svi i naše katoličko shvaćanje čovjeka učinilo nas je feministima odmah i za sva vremena i prije sviju.« No feminizam uistinu prečesto zanemaruje drugi dio nauke, što ga katolička predaja izvodi iz Geneze.

Žena ima u ljudskome društvu svoju službu: da pomaže čovjeku. Sjetimo se zorne riječi sv. Pisma: adjutorium simile sibi.

Pomagati pak čovjeku prije svega znači ostvariti boljitak zajedničkog čovječanstva, koje nalazi svoje ravnotežje samo u sjedinjenju obiju dijelova — čovjeka i žene — koji ga sačinjavaju. Ako žena gleda, da si ugađa u sebičnom egoizmu, tada ona zanemaruje svoju službu. Traži li ona, da živi samo svojim životom, tada ruši od Stvoritelja ustanovljeni red u ljudskome društvu. Ona pače kvari svoju vlastitu sreću. I iz socijalne anarhije, koja tim nastaje, i za koju je ona odgovorna, uvijek je pogibelj, da će žena izvući kraći kraj. Jer će čovjek u ženi, koja prezire službu pomoćnice čovjekove, prije ili kasnije ugledati samo svojeg suparnika i takmaca. I on će joj naplatiti tvrdoćom i oštrinom sve ono, što će ona zadobiti na neovisnosti. Nepromišljeno častohleplje uvijek je

une position intermédiaire entre réalité pure et pur symbole, l'opinion des exégètes, pour qui cette scène »est une action d'ordre symbolique, percue dans une vision et destinée à former le couronnement de l'instruction du premier homme«. Lemonnyer, O. P., *La Révélation primitive et les donées actuelles de la science*, d'après l'ouvrage allemand du R. P. G. Scmidt, directeur de *l'Anthropos*, p. 21 (Gabalda, 1914).

pogibeljno; no ono postaje kobnim, kada je biće, koje za njim teži, slabašno i nejako. Mjesto da mu osiguraju triumf, takve će mu ambicije pribaviti odmazdu.

Kada se pako žena sjedinjuje s čovjekom, ona se nipošto ne predaje despotizmu kakva gospodara. Ona ne postaje ni njegovom stvarju ni njegovom robom. Budući da ima istu narav s njime, ona ima pravo na ono štovanje i ljubav, što zbližuje slična bića, a ujedno ih i razlikuje. Njezina je dužnost, da manje nastoji da sja, a više služi, da se manje veliča i bani, a više žrtvuje. Pod tim će uvjetima žena, kako to ljudski red zahtijeva, ispuniti svoju ulogu drugarice.

Ona će to najprije ispuniti u obiteljskoj zajednici: kao žena i majka ona će biti dionica svih prava i dužnosti muža i oca. Ona će se tada pokazati jakom ženom, koju knjiga Mudrosti toliko hvali.[13] Razumije se, da će razboritost odrediti mjeru, koliko će se služiti pravima, i koliko će vršiti dužnosti. Razum će pokazati, što je u kojem slučaju preče. Ako u obitelji, kao u svakom dobro uređenom društvu, mora da bude jedna vlast, i ako ta jedna vlast mora da bude u onoga, koji je glava, dakle u čovjeka, koji je po Pavlovoj riječi glava žene,[14] očito je, da bitna prava čovjekove drugarice ne mogu i ne smiju da od toga pretrpe bilo kakvu štetu, i da ona svakoj samovolji meću granice pravednosti.

Tako kršćanstvo, ostajući vjerno drevnoj predaji Geneze, ujedno odbija i apsolutnu jednakost, koju moderno poganstvo stavlja za ideal, i ropsko podvrgnuće, štono je vrijedilo kao zakon starom neznaboštvu. Kršćanstvo nas naprotiv uči, da žena, koju je Bog stvorio sa neizbrisivim dostojanstvom ljudske ličnosti, po premudroj volji samog Stvoritelja ima tu službu, da nadopunjuje čovjeka, da mu pomaže postavši njegovom drugaricom.

* * *

Ovi se zaključci nedaju poreći. No zato se može iskriviti njihov smisao.

Jer ako je istina, da je ženino naravno mjesto kraj čovjeka, onda bi se iz toga moglo zaključiti, da će žena samo onda postići svoju svrhu, ako bude majkom i ženom. Tako su Židovi tumačili Mojsijevu nauku. Oni su tjerali mak na konac. Stoga se u Izraelu činilo za ženu, što nije bila udata i majka, da ju je snašla sramota nemilosti ili kakve kazne.[15] Ali je kršćanstvo popravilo ovo preusko shvaćanje ženine uloge u ljudskome društvu svojom naukom o otkupljenju.

Po toj je nauci Sin Božji, druga osoba presvetog Trojstva, sišao na zemlju i u krilu blažene Djevice Marije uzeo tijelo, slično našemu. Evanđelje sv. Luke pripovijeda događaj, a sveti ga Pavao

[13] Proverb. XXXI, 10 - 31.
[14] I. Kor. XI, 8 - 12.
[15] *Knj. Sudaca*, XI, 39.

u kratko rezimira ovim zornim riječima: f a c t u m e x m u l i e r e: r o đ e n o d ž e n e.[16]

Prema tomu je narav žene obnovljena i njezin društveni položaj promijenjen.

Bez sumnje, i o naravi se čovjekovoj mora isto tako reći kao i o naravi žene, da je pokvarena iza istočnog grijeha. No čini se, da nam Svete Knjige daju naslućivati, da je jedna polovica ljudskog roda više od druge sudjelovala u zajedničkom padu: *»Po ženi je«*, veli Ekleziastik, *»počeo grijeh, i zbog nje mi svi umiremo.*[17] A ne donosi li nam i Geneza ove Božje riječi: *»Umnožit ću bolove tvoje, osobito boli trudnoće tvoje, s mukom ćeš rađati djecu i bit ćeš pod vlašću muževljom i on će ti biti gospodar.«*[18] Sigurno je, da se je ovdje ondje ustalilo takvo tumačenje navedenog teksta; prema kojem se čini, da je ženu stiglo prokletstvo. Dogodilo se, pače i u kršćansko doba, da su zbog pretjeranih zaključaka, što su ih izvodili iz ovih riječi, neki heretici, kao montanisti, ili neki crkveni pisci, koji su inače bolje pisali, kao Tertulijan, dobili nadimak misoginâ — ženomrzaca.[19]

I zbilja nije se više moglo ispravno govoriti o posebnoj pokvarenosti žene od onog časa, kada je utjelovljeni Bog počeo otkupljivati ljudski rod. Jer je žena prva sudjelovala u Kristovoj milosti postavši njegovom majkom, a time i Božjom majkom. Šta više, po ženi će odsada čitavo čovječanstvo biti dionikom spasenja, budući da nam je spasenje dato po Isusu Kristu, a Isus Krist nam je dan po Mariji. Crkveni su Oci rado isticali činjenicu tog obnovljenja; da nam to učine razumljivim, oni su razvijali duge i duhovite paralele između Eve i Marije. Oni su zanosnom lirikom veličali božansku novost Djevice Majke. Zvali se oni Efrem, učitelj sirske crkve, ili Bernard, učitelj latinske, ili Epifanije, učitelj grčke crkve, svi se oni u tome slažu, da je posebno prokletstvo, ako je ono možda nekoć stiglo ženu, s nje dignuto, otkako je Krist rođen od Marije.

»Divno je čudo na nebesima«, kliče sv. Epifanije, *»Gospodar anđela postade djetetom djevice. Anđeli su tužili Evu, a sada slave Mariju, što je pridigla palu Evu i što u nebo uvodi iz raja protjeranog Adama. Jer je Marija posrednica neba i zemlje, ona sjedinjuje ove dvije krajnosti... Zdravo milosti puna.«*

Ove riječi sv. Epifanija, što ih je rimska liturgija uvrstila u časoslov Bezgrešnog Začeća, nijesu samo izražaj pobožnog čuvstva. One su čin — vjere... *»Približi se dakle, Evo, koja se sada zoveš Marijom«*, kliče isto tako sv. Ambrozije, *»ti koja nam daješ primjer djevičanstva, koja nam daješ Boga. Ovaj je Bog pohodio samo jednu ženu, ali ih on zove sve.«*[20]

[16] Sv. Luka, I, 26 - 38; Sv. Pavao, Gal., IV, 4. cfr. Tischleder: *Wesen und Stellung der Frau nach der Lehre des H. Paulus.* (Münster, 1923.).

[17] Eccls., XXV, 33.

[18] Gen. III. 16.

[19] Tertulijan, *De cultu feminarum,* I. 1; *De Baptismo.* Vrlo instruktivnih pojedinosti o tom pitanju donosi Pierre Labriolle u članku: *»Mulieres in Ecclesia taceant,* un aspect de la lutte antimontaniste. Cfr. *Bulletin d' ancienne Littérature et d' Archéologie chrétienne,* 15. I. i 16. IV. 1911. Vidi također Cavallera: *Saint Jérome, sa vie, son oeuvre,* I, str. 163 s.

Te nam jasne i svečane izjave svjedoče, da je po kršćanskom shvaćanju narav žene obnovljena.

One nam također svjedoče, da je njezino stanje promijenjeno. I zbilja se prije činilo, da je žena tako združena s čovjekom, da su je držali umanjenim bićem, ako je bila bez njega. Ali gle ona žena, koja je postavljena iznad svih žena, i kojoj će se i sami ljudi pokloniti, jest djevica. Tako će se ljudi naučiti cijeniti u svojim drugama nesamo korist službe nego prije svega dostojanstvo osobe. Baš u ženinoj osobi nalaze se najviši razlozi njezina dostojanstva. Odsada neće je trebati cijeniti jedino kao udatu ženu i majku. I kao djevica ona je po moralnoj odgovornosti i po svom vjerskom određenju jednaka čovjeku. U tom smislu izjavljuje sveti Pavao: »N e m a t u n i Ž i d o v a n i G r k a, n e m a n i r o b a, n i s l o b o d n j a k a, n e m a n i m u š k a n i ž e n s k a, j e r s v i s t e v i j e d n o u I s u s u K r i s t u.«[21]

Ova promjena u socijalnom stanju žene bila je od velikog zamašaja.[22] Kao što čovjek sama sebe obeščašćuje i postaje prije ili poslije svojinom kojeg tiranina, ako dotle ponizuje ženu, da u njoj gleda samo robu za nasladu, tako se naprotiv časti i oslobađa i sam čovjek, ako štuje lično dostojanstvo žene. Kršćanska će ženidba postati čišćom.

Onome dakle, koji pita, što misli kršćanstvo o ženi, treba odgovoriti, da je žena osoba kao i čovjek, ali da ima vlastitu službu, da naime pomaže čovjeku, i da ona u blaženoj Djevici Mariji, koju je Sin Božji izabrao za svoju majku, nalazi dokaz obnovljenja svoje naravi i promjene svoga socijalnog stanja.

Zar to nije paradoksno, ako se tako sudi o ženi? Neki su to mislili. Oni su pače tvrdili, da su ove nauke protivurječne. Ako je jedinstvo čovjeka i žene u obiteljskom društvu naravno, kako onda može, misle oni, njihova rastava biti idealna? Ako se žena odrekne svoje uloge kao zaručnice, i ako djevičanstvo, koje joj se prikazuje uzvišenijim, voli negoli breme majčinstva, onda će se ljudsko društvo doskora raspasti u najužasnijoj anarhiji: u anarhiji razuzdanih strasti.

Zar je potrebno dugo dokazivati, da taj prigovor ništa ne vrijedi, ako se stvar promatra samo razumom? Bez sumnje iz njihove naravi nastaje između čovjeka i žene naravno čuvstvo, naravna sklonost. Njezinu je tendenciju lijepo analizovao Platon u glasovitim stranicama G o z b e. Ako ovo čuvstvo postane lju-

[20] Sv. Epifanije: *Oratio de laudibus Mariae.* P. G., XXIII, Col. 1282.

[21] Gal. III, 28.

[22] Auguste Nicolas, *La Vierge Marie,* t IV, l. IV, ch. 1, »Utjecaj štovanja Majke Božje na ženu«, str. 306, ss.; A. de Margerie, *De la famille,* t. I., p. 97. ss.; Ozanam: *La Civilisation au Ve siècle,* Les Femmes Chrétiennes; Rössler, *La Question féministe,* Perrin, 1899; p. 185; D' Azambuga: *Ce que le christianisme a fait pour la femme,* Blond, 1899; Dacier, *St. J. Chrysostome et la femme chrétienne au IVe siècle de l'Eglise Grecque,* Falque, 1907.

bavlju, ne nalazi ono u sebi samom svoju svrhu. Glas naravi, koji je jači od individualnih volja, dovikuje, da je ono, što ljubav traži, nešto drugo negoli ljubav. U času, kada dvoje bića misli, da je postiglo u međusobnom darivanju traženo jedinstvo, baš se tada to jedinstvo raspline. Nijesu više dvoje, nego troje. Na kraju ljubavi jest — dijete. Ljubav, što je upravljena prema obitelji, otvara put drugoj tendenciji, koja ju nadilazi.

A tako je uvijek s ljubavlju, kada je upravljena na druga bića, a ne na vrhovno Biće, savršenog Boga, koji jedini ispunja sve želje ljubavi i zadovoljava sve njezine težnje. I stvor, koji ljubi stvorove, uvijek će se kolebati između svojih ograničenih želja i neograničene svoje moći. Ako dakle Bog zanese čovječje duše, ako ih k sebi posve privuče, ako im udahne onaj polet, u kojemu će nadvisiti same sebe i sve stvoreno i po kojemu će se kao jednim zaletom vinuti k svojoj posljednoj svrsi k Bogu, onda je logično, da u tim Kristovim djevicama pozdravljamo blaženstvo Božje ljubavi. Kršćanstvo nas nadahnuje visokim poimanjem žene, jer ono ima uzvišeni pojam o Bogu.

II. ŠTO ČINI KRŠĆANSTVO OD ŽENE.

To pokazuje povijest. Ona nam u tijeku stoljeća dozivlje u pamet ženu, što je susreće kršćanstvo.

Tu je židovska žena, koju časte u obitelji, koju pripuštaju u državno vijeće i koja kao Marija, Mojsijeva sestra, kao Debora, osloboditeljica svoje zemlje, kao Estera sudjeluje čak i u narodnoj povijesti.[23] Tu je grčka žena, koja je sad uzdignuta do takvih časti, da je upućena u štovanje Cybelino i u Artemidino, a sada je opet dotle ponižena, te se čini, da nije više ni štovanja vrijedna.[24] Tu je rimska žena, gospođa i sluškinja, i čašćena i prezirana. Tu je žena galskih i germanskih plemena: predmet uživanja i patnje sebičnog nasilnika. Tu je kineska ili indijska žena, koja je tako malo čovjekova drugarica, te se čini, da više pripada njegovu pokućstvu negoli njegovoj obitelji. Tu je muslimanska žena, tovarna životinja ili jadni haremski sužanj.[25] Tu je divlja žena primitivnih naroda središnje Afrike ili Australije, s obala Amazonke ili s ledenih poljana Aljaske, i civilizirana žena starih zapadnih naroda. I u povijesti, koja je tako bogata socijalnim promjenama, kršćanstvo se susreće s ovom posljednom ženom u promjenljivim njenim likovima, kao što je promjenljivo javno ćudoređe, koje ona odrazuje. Kršćanstvo poznaje idealizovanu gospođu vitezova i trubadura, dobru domaćicu građanske kuće, teško zaposlenu seljanku, ono poznaje prezaposlenu radnicu u radionici ili u tvornici i malu švelju, koja za *sweating systema* pjeva kod kuće pjesmu o košulji:

[23] Deut., XX, 18—21; Num., XXX. 7; Iudic., IV, 7, Exod., XV, 20 s.; IV. Reg., XXII, 14, 3; F. Buhl, *La société israélite d' après l' Ancien Testament*, ch. III, p. 51; *La Femme Kabyle*, Xaveriana, 1926.

[24] Laurent, *Manuel d' Etudes grecques.*

[25] C. Boissier, *La Religion Romaine*, t. I, p. 359.

Oka mutna crvena
— A prst joj umazan, suh —
U traljah sjedila žena,
Šiva za gorki kruh!

Bodi! Bodi! Bodi!
Pa okom divljim pozrieva,
I uboga gladna turobno
O košulji pjesmu pjeva...[26]

Povijest prošlih vremena pokazuje nam, da se je kršćanstvo srelo sa ženom u najrazličitijim stanjima. Isto nam pokazuje i povijest sadašnjosti. Kada bismo je ispitivali, napomenula bi nam osim toga još i sveučilištarku, i djevojku, što sjedi za upravljalom automobila, a i ženu našeg suvremenog društva, koja je u mnogom pogledu različna od žene prijašnjega društva. Ali prije svega treba zapamtiti, da nas povijest bilo sadašnjosti, bilo prošlosti, uči, da kršćanstvo, ako je njegov utjecaj dubok, čini od žene dvije stvari: čovječniji tip čovječanstva i osobu svjesniju novih dužnosti i novih prava.

* * *

Ponajprije kršćanstvo čini od žene čovječniji tip čovječanstva i to s dvostrukom krepošću svojih ustanova i svojega duha.

Kako je neprispodobiva ona galerija, u kojoj su izloženi kršćanski tipovi žene! Eno *kršćanske djevice*, zvala se ona Blandina, junačka lyonska mučenica, ili bila ona Agneza ili Lucija ili Terezija od Isusa: one izazivlju udivljenje zbog onog posebnog sjedinjenja jakosti i blagosti, velikodušnog pregaranja i čiste suzdržljivosti. Kraj njih je *kršćanska žena*, ona žena, s kojom se muž ne može više rastati, i koja postaje milina i slast njegove kuće i njegove sreće, jer se to više štuje i ljubi, što je vjernija. Takova je bila Margareta Provenska; njezino je ime sveti Ljudevit urezao u svoj vjenčani prsten iza Božjeg imena i iza imena Francuske. Kralj bi Ljudevit, kako priča Joinville, govorio, pokazujući taj prsten s ova tri imena: Bog, Francuska, Margareta: »*Ja nemam druge ljubavi osim ovog prstena.*«[27] Tu je i *kršćanska majka*. Majka svetaca, a i sama svetica, kao Augustinova majka ili mati Gregorija Nazianskoga ili priprosta, ponizna i junačka majka u vršenju svakidašnjih dužnosti, koja je živi svjedok revolucije, što je kršćanstvo proizvelo u obiteljskom životu, jer ona u obitelji dijeli s ocem vlast.[28] Eto još i *kršćanske udovice*, tipa vjernosti i žrtve, koje je uspomenu iza sv. Augustina i sv. Ambrozija uzveličao sv. Franjo Saleski na dobro poznatim stranicama.[29]

Kršćanstvo nije nipošto samo slučajem stvorilo te socijalne tipove. To je učinila vrsnoća njegovi uredaba, bilo, da je uvelo posve nove, bilo što je prijašnje obnovilo i posvetilo.

Već se odmah u prvim vremenima Crkve javlja *kršćanska* djevica i *kršćanska udovica*. One imaju važnu ulogu. One kao čarobnom moćju bude pustinjački život usred gradova, što se s neznabožačkog zadaha još i dalje suše. Djevice su i udovice posvuda ukras po evanđelju preobraženog društva:

[26] *Šenoin prijevod.*

[27] Joinville, Vie de Saint Louis, c. CXX.

[28] Sv. Pavao, Efež., VI, 1 - 2.

[29] Sv. Fr. Saleski, *Filotea*, III dio, gl. XL: *Upute udovicama.*

u Africi, gdje Tertulijan s nekoliko doduše jezičnih nastranosti slavi njihov ideal; u Milanu, gdje ih sveti Ambrozije sjedinjuje u duhovno društvo, koje je kao prvi nacrt budućih kongregacija redovnica.[30]

A što se također kršćanska žena i majka toliko dižu iznad svojih druga, da s njih odsijeva čovječniji tip čovječanstva, dolazi odatle, što je Krist obnovio ženidbu. Ova se obnova sastoji od dvije stvari: ponajprije je Krist ženidbenu svezu tako pojačao, da ju je učinio nerazrješivom, a onda je bračni život učinio u tolikoj mjeri ćudorednim, da je postao svetim.

Popustljivosti starog Mojsijevog zakona u ženidbenoj rastavi nema više u evanđeoskom zakonu. Pače ni u slučaju preljube neće biti više slobodno rastaviti se (i uzeti drugu ženu), kad su već bili sjedinjeni vezom, koju je Krist učinio velikim sakramentom.[31] U stalnom je sjedinjenju bračnih drugova sâm apostol naroda proglasio povelju obiteljski dužnosti. Muž mora svoju drugaricu štovati, ljubiti, štititi.[32] A žena će sa svoje strane muža ljubiti, častiti, biti mu podložna kao Kristu.[33] Ona mora ispunjati dužnosti materinstva, mora uzgajati svoju djecu u vjeri i u kreposti,[35] i svojom vjernošću mora posvetiti onoga, čiji život dijeli.

Tako će žena, kada se uda i postane majkom, zbog jednakog zajedničkog života s mužem i s ocem, zadobiti ono mjesto, što ga je izgubila u obiteljskom životu zbog propadanja ćudoređa: ona će ponovno postati pravom drugaricom čovjekovom, njemu jednaka po naravi, a različna po službi, baštinica kao i on milosti, koja pripravlja razumna stvorenja za blaženo sjedinjenje s Bogom.

Dakako da ovi tipovi kršćanske žene nijesu bili stvoreni ni u atelijeu kojeg umjetnika niti u kakvoj filozofskoj školi. Oni su nastali uz zveket oružja i na bojnom polju. Kršćanstvo je osobito za ženu podnijelo, a katkada i samo izazvalo najoštrije sukobe s vladarima. Zar oni nijesu u više navrata pokušali, da mijenjaju božanske zakone ženidbe po volji svojih raskalašenih strasti? Mada su nekoja crkvena lica, i ako rijetko, u tome popustila, ipak se mora priznati, da je Crkva usprkos njihovim prijetnjama i sofizmima sačuvala čistoću obitelji i nerazrješivosti bračne sveze.[36] Ona se je tako pokazala neslomljivom braniteljicom prava, koja zauvijek ostaju za ženu najbolje jamstvo i svih drugih prava. Kada je Crkva trpjela zbog žene, učinila je u njoj čovječanstvo čovječnijim vrsnoćom svojih uredaba.

Na jednak je način ona učinila ženu čovječnom i vrsnoćom svojeg duha. U galeriji slika, gdje smo čas prije promatrali tipove djevice, žene i majke, što su ih kršćanske ustanove stvorile, ima još i originalnijih tipova, kojih karakter može protumačiti jedino

[30] Freppel: *Tertullien*, t. II, lecon 23: L'idée chrétienne de la virginité«, p. 85 s.; Baunard: *Histoire de Saint Ambroise*, l: III, c. I, p. 152 s.
[31] 1. Kor., XI, 9 - 11; Efež., V; Kološ., III, 18.
[32] Efež., V, 22 - 27.
[33] I. Tim., II, 15; V, 15.
[34] Tit., II, 4.
[35] I. Kor., VII, 14; I. Petri, III,, 7.

novi duh — duh evanđelja. Tu je pokajnica, pala ali skrušena žena, koja svojom naknadnom pokorom i pred Bogom i pred ljudima obnavlja grijehom izgubljenu čast. Kršćanska književnost ima o njoj pismo sv. Ambrozija,[37] koje je i remek djelo takta i svjedok milosrdnog djelovanja milosti, koju je istom kršćanstvo svijetu otkrilo. Tu je mučenica, koja se s nadljudskom srčanošću suočuje s najstrašnijim mukama i koja na istoku i na zapadu pokazuje, da kršćanska žena često nadvisuje čovjeka u preziranju smrti. Tu je također milosrdna sestra, ne samo ona kojoj je predaja djelotvorne ljubavi od tri stoljeća danas nadjenula ovo blagoslovljeno ime kao vlastito ime, nego također i ona milosrdnica, koja se bez posebnog odijela i bez vela naginje nad svaku bijedu, da je olakša i nad svaku žalost duše, da je utješi i ublaži. Tu je redovnica, koja u različnosti svojih djela i služba nastavlja i proširuje, već prema tome, kako se kršćanstvo širom svijeta razvija, kršćansko djevičanstvo, tu bitno evanđeosku ustanovu. Bilo da **kršćanska** žena boravi među djecom, da ih poučava, bilo da radi na **socijalnim** djelima, da ih unaprijedi, bilo da se zaklonila usred pustinje, ona u svim tim slučajevima predstavlja tip čovječanstva, pred kojim ne možemo ostati ravnodušni, ako znamo, što je život, i što on vrijedi.

Tako je kršćanstvo uveličalo čovječju ličnost žene, koja je bila tako dugo ponižena. Po onome, što ono čini od nje, pokazuje se, da je ono prema sretnoj Montalembertovoj riječi:

»Prava domovina žene; jedina domovina, gdje je ona našla svoju pravu slobodu, svoje određenje, kada je izišla iz ropstva u Egiptu, kada je izmakla neznaboštvu, divljem životu, ili još sramotnijim poniženjima prosvijetljene pokvarenosti. U kršćanstvu, i samo u kršćanstvu mogu da se slobodno razvijaju sve kreposti, koje ju čine ne samo jednakom nego - počesto i jačom od čovjeka u plemenitosti, u junaštvu pregaranja i strpljivosti, u patnji, što je prima zbog olakšice drugoga, u porazu sebičnosti, u žrtvovanju oholosti zbog ljubavi.[38]

* * *

Ako je kršćanstvo zbilja učinilo od žene čovječniji tip čovječanstva, onda bi se po socijalnoj psihologiji[39] dalo već zaključiti, da je ono moralo učiniti ženu osobom svjesnijom svojih novih dužnosti i novih prava. Da se naime tako temeljito moglo izmijeniti ustaljeno općenje između oba roda u ljudskome društvu, potrebno je bilo, da kršćanstvo dirne u savjest.

I zbilja se je kršćanstvo dotaklo savjesti. I neki mu to danas predbacuju. Kao pristaše neznabožačkoga života oni i previše pre-

[36] Vidi dokumentiranu studiju oca De la Servière D. I.,: *Le Divorce des Princes et l' Eglise*, Dict. Apolog. de la Foi Catholique.
[37] Sv. Ambrozije, *De Lapsu Virginis*.
[38] Montalambert, *Les Moines d' Occident*, t. V. l. XVI, ch. XVII, p. 239. ss.
[39] Henri Beer, *La Synthèse en Histoire*, p. 97 ss.

ziru obično čovječanstvo, a da bi mogli odobriti pobunu savjesti proti Cezaru. I oni ondje proglašuju anarhiju, gdje mi vidimo i pozdravljamo pravo. Oni bi rado odobrili Katonovu riječ[40]: n u m q u a m e x u i t u r s e r v i t u s m u l i e b r i s, nikada ne prestaje ropstvo žene. Oni dakle zaboravljaju, da je Krist došao, i da je donio na svijet slobodu.[41] Kršćanstvo je dakle učinilo ženu svjesnijom osobom svojih dužnosti.

U utorak 21. oktobra 1919. primila je Njegova Svetost Benedikto XV. u audijenciju glavnu predsjednicu i odaslanicu *Zajednice katoličkih žena.* Pri tome je sv. Otac zgodno napomenuo, da zbog novih dužnosti žena ne smije nipošto zaboraviti na jednu staru dužnost — i koja ostaje uvijek prva i glavna — a ta je, da danas više negoli ikada žena osobito skrbi za obitelj.

»Razvoj, koji je doveo do sadašnjeg stanja stvari, mogao je dati ženi terete i prava, koja joj prije nijesu htjeli priznati. Ali nikakva promjena u mišljenju ljudi, nikakvo novo stanje stvari, nikakav razvoj događaja ne smije žene, koja je svijesna svoje misije, istrgnuti iz njezina naravnog kruga, a taj je za ženu obitelj. Ona je kraljica u kući.

S pravom se govori, da su promjene u socijalnom životu proširile polje ženskoga djelovanja. Ženi je pridošao apostolat u svijetu pored skromnijeg i užeg djelovanja, što je dosada za žene bilo pridržano u kući. Ali ovaj vanjski apostolat mora žena tako vršiti, da se dobro pokaže, da žena ne zaboravlja, da još i dandanas, bilo to izvan kuće ili kod kuće, mora posvetiti obitelji najveći dio svojeg mara i brige.«

Namjesnik Kristov mislio je time i na druge dužnosti žene osim obiteljskih. Papa Pijo X. napomenuo je prije jedno petnaest godina, u sličnoj zgodi, nekoliko ovih dužnosti.[42]

»Svakako to recite svim našim francuskim kršćankama, koje su tako čestite i valjane, koliko im papa preporučuje socijalno djelovanje. Više nije dosta, da se zadovolje djelima milosrđa u užem smislu, u kojima se uvijek osjeća razmak staleža i visina onoga, koji daje i nizina onoga, što prima... Ne, ja ih molim, da zađu među narod, da mu govore, da mu iskazuju usluge u pravom kršćanskom bratimstvu prema duhu samog evanđelja...«

Prije par godina, 5. studenog 1925. godine, kardinal Gasparri je još točnije odredio zamašnost ovih poziva kršćanstva ženama našega vremena, kada je ispred Njegove Svetosti Pija XI. pisao N o r m a l n o j S o c i j a l n o j Š k o l i:

»Pred bolnim posljedicama, kojima se nezdrave ideje urodile u ženskome svijetu i pred više manje skorom činjenicom ženskog saučešća u općem glasovanju, moći će apostolat ženske Normalne Socijalne Škole učiniti vrlo velikih usluga katoličkim djelima uopće.

Mora se dakle pohvaliti ovaj tako plemeniti pokret, kojeg su organizateljice tako svijesne duhovnih potreba velikog dijela ženskog suvremenog društva.

[40] Tit. Liv., XXXIV, 7.

[41] Sv. Pavao, Rimlj., VI; 2; Kor., III, 17; Gal. IV, 31; Iv., 8, 36.

[42] *Bulletin de la Ligue patriotique des Francaises* (déc. 1904).

Bez sumnje ne radi se tu o tome, a vi ste to i same dobro shvatile, da se žene bace u metež političkih stranaka, nego da se dobro izobraze u socijalnoj akciji, koja je bolje i točnije određena i specificirana apostolatom, što ga je u tu svrhu stvorila Građanska i Socijalna Zajednica Žena i koji Sveti Sveti Otac hvali zbog njegovih plemenitih namjera za opće dobro.

Njegova Svetost želi, da katoličke žene sudjeluju u ovome velikom pokretu...«[43]

S o c i j a l n a j e a k c i j a dakle nova dužnost katoličke žene u sadašnjim prilikama. A evo još i druge: i n t e l e k t u a l n a a k c i j a. Jer kao što su kršćanskim duhom prožete žene, bilo kao vlastelinke na dvorovima, bilo kao redovnice po samostanima, dobrim dijelom spasile zapadnu civilizaciju[44] svojom visokom izobrazbom, dok je nekoć u željeznim vjekovima veći dio muškoga svijeta na bojnim poljima gubio smisao i volju za umjetnički i duševni život; tako će i u naše materijalizovanom društvu žene moći uzdržati plemenite tradicije duha u naše doba, kada industrija i trgovina previše troše muški rad.

Svakako ne stoga, što bi bila poželjna ne znam kakva diktatura žene na ovome polju. Mnogi posmatrač suvremenog svijeta spravom je upozorio na opasnost, što bi odatle nastala.[45] Radi se samo o tome, da se bolje istakne eventualna odgovornost za utjecaj, za koji se čini, da je žena dužna vršiti ga prema svojim sposobnostima. Jer se kršćanka ne smije time zadovoljiti, da bude čar i ukras društva, kad može da postane njegovom savjesti.

K toj novoj dužnosti socijalne i intelektualne akcije pridolaze još druge novije. Jer kršćanstvo nije uzalud uveličalo ulogu čovjekove drugarice, koju joj je Stvoritelj od početka odredio.

Kako je danas čovjek preopterećen neizmjernim zadaćama, koje su ga zapale, to je na ženi red, da mu pomaže. Tako se pred našim očima razvija m i s i j s k a a k c i j a ž e n e, koja svojim pregaranjem i ljubavlju i po oazama Sahare širi vjeru u Isusa Krista, u Njegovu o t k u p i t e l j s k u m i s i j u.[46] Jer baš sada više negoli ikada prije idu k r š ć a n s k e d j e v o j k e u ove blagoslovljene samoće, odakle se molitva k nebu diže za nerazkajane Ninive.

Bilo bi začudno, ako ne bi kršćanstvo učinilo ženu svjesnijom njezinih prava, kada ju je učinilo svjesnijom njenih dužnosti.[47]

[43] Bessières, *Le Devoir civique de la Femme et le Suffrage féminin,* p. 33, note 1, Spes, 1926.

[44] Lucie Faure - Goyau: *Christianisme et Culture féminine,* par. IV, p. 66 ss.

[45] J. Benda, *Belphégor. Essai sur l' Esthétique de la présente société francaise, p. 172;* G. Deherme: *Le pouvoir spirituel des femmes,* Perrin.

[46] Enciklika Benedikta XV, *Maximum Illud,* o *Širenju vjere po svijetu* 30. XI. 1919.

[47] »Prošla su vremena za ženu, kao i za dijete i za mladića, kad je najnužnije bilo, da se njihova slabost okruži sredstvima za očuvanje. Prepuštena

Ako je dakle istina, da je žena u očima kršćanstva osoba, koje je narav obnovio Spasitelj svijeta, onda nikakva državna ustanova ili zakon ne može zakonito zanemariti tog njezina karaktera. I kada toga djelom ne priznaju bilo zakoni, bilo državne ustanove, onda je nepovredivo pravo zahtijevati promjenu tih ustanova ili ukinuće dotičnih zakona.

Tako kršćanske žene imaju pravo, da zahtijevaju, da se ne trpe one kuće sramote, u kojima jošte živi ropstvo njihova roda, i gdje se ljudska stvorenja još i danas, tijelom i dušom žrtvuju porocima nekolicine uime tobožnjeg javnog reda.[48] Takvo je još i pravo, da se rad žene plaća zasluženom plaćom, i da se pruži potrebna pomoć njezinim majčinskim dužnostima.[49] Takvo je nadalje pravo i zahtjev, da se u ženi poštivaju sva prava, koja proizlaze iz čovječje osobe ili što ih zahtijeva opće dobro.

Ako se dakle dogodi, da je zbilja u kojoj demokraciji sveopće glasovanje sredstvo, koje će osigurati opće dobro pravednijom razdiobom tereta, onda nitko ne će moći da uime kršćanstva uskrati ženi pravo glasovanja.

Sve u svemu, kršćanstvo daje ženi u društvu mjesto, kakvo dolikuje autonomnoj osobi i naravnoj drugarici čovjekovoj. Svojom naukom kao i svojim djelovanjem oslobađa je kršćanstvo svakog ropstva, premda je ipak ne oslobađa svake podložnosti. Jer ono zahtijeva ljudski red i posvećuje dakle hijerarhiju, koju ovaj red traži. Ono u ženi oživljuje savjest za njezine dužnosti, — za dužnosti, što će ih uvijek imati u obiteljskom životu, i za dužnosti, koje može imati u nekim slučajevima, kada to budu zahtijevale ekonomske i socijalne, vremenite i duhovne, moralne i vjerske potrebe čovječanstva. Napokon je kršćanstvo bez oklijevanja nadahnjuje da ište prava, koja, ako zadobiju političko priznanje u državi, mogu biti korisna ženi kao ljudskoj osobi i zahtjevima općeg dobra.

Eto što kršćanstvo misli o ženi i što od nje čini.

To barem pruža lijepu nadu našem ljudskom društvu, kojem danas prijete tolike opasnosti.

Albert Valensin D. I.

više sama sebi, u društvu, koje je tako pokvareno, da ga je već nemoguće posve nadzirati, žena je danas pozvana da se sama brani i čuva. Iz toga se vidi, kako je za nju nužno da bude jaka — moralno i intelektualno...« *La Société Actuelle et la Femme*, loc. cit., str. 273.

[48] Vidi odvažne stranice Pavla Gernahlinga: *La Faillite d'un système*, Ed. du Relèvement social, 1926.

[49] M. Turmann: *Initiatives féminines*, p. 49 ss.

KONKRETNA SLIKA BOLJŠEVIČKE GOSPODARSKE POLITIKE

»AKO pjatiljetka uspije...« Ovom misli zanimale su se u zadnje vrijeme sve evropske države. Još ni danas ne miruju. U novije vrijeme je čak i Amerika počela skretati svoju pažnju na razvoj boljševičke industrije, pa se uskoro svojim financijskim sredstvima i aktivno umješala u sovjetske prilike. U svjetskoj štampi je držanje prema sovjetima različito. Ne govorim ovdje o komunističkoj ili socijalističkoj štampi: njeno je stanovište u tom pitanju već unaprijed jasno. Pred očima imam antiboljševičku i neutralnu štampu. Kod nje se često može zamijetiti neka nemoć u procjenjivanju događaja u današnjoj Rusiji. Razlog tomu po mom mišljenju leži u tom, što možda ne pokazuje dovoljno razumijevanja za gospodarske prilike, koje su baš danas od odlučne važnosti.

Pokušat ću ovim svojim člankom da prikažem boljševičku ekonomsku politiku, kako dandanas konkretno izgleda, što će mnogom omogućiti dublji uvid u prilike današnje Rusije i u sam boljševizam.

I.

Veliki gospodarski program sovjetske Rusije izrečen je bitno novo kovanom riječju p j a t i l j e t k a, petgodišnji plan. Ova nova gospodarska politika sa svojim gigantskim ucjenama uperena je proti starim uređenjima u duhu kapitalističkog gospodarstva. Ona nastoji da utemelji i da učvrsti diktaturu proletarijata. Stoga se u dvostrukom smislu udaljuje od dosadašnjeg gospodarstva. Prvo — s obzirom na svrhu, jer teži za svjetskom revolucijom u korist nezadovoljnog proletarijata. Drugo — s obzirom na dosadašnje uspjehe na polju gospodarstva, jer svojom energijom nastoji da višestruko nadmaši uspjehe drugih zemalja sa kapitalističkim ekonomskim uređenjem.

U zadnjoj godini prilike su u Rusiji postale ozbiljnije nego ikada. Borba proti vjeri i progonstvo vjere promijenili su se u otvoreno, nedvolično, namjerno suzbijanje zapadnoevropske kulture i civilizacije uopće. I boj, koji će biti od odlučne važnosti, odigrava se danas prije svega n a p o l j u g o s p o d a r s t v a, koje je nuždan preduvjet za kulturni i moralno-vjersi razvoj.

Državnici gledali su velikim nemirom u budućnost, kad su se prvi crni oblaci u obliku ruskog dumpinga pojavili na gospodarskom horizontu. Kriza još nije odstranjena. Jecali su: »Ako pjatiljetka uspije...!« I sama je štampa često izgubila svoju rav-

notežu i svoj sigurni, mirni pogled u nove prilike. Htjela je i hoće da opominje, da spasi, što se još spasiti može. Ali u mnogo slučajeva svojim načinom nesvijesno se i ona sama stavlja u službu boljševizma.

Parmentier, veliki francuski finansijer — tako se govorilo početkom ove godine — vratio se sa svog naučnog puta iz Rusije i tvrdi, da će pjatiljetka za četiri petine uspjeti. Sad se dakle valja boriti! Svjetsko je gospodarstvo u smrtnoj pogibelji. Treba osnovati međunarodnu obranu i boriti se proti ruskom dumpingu, po kojem se za smiješnu cijenu prodaje ruska roba po svjetskim tržištima. Valja pak pri tom znati, da te upadno niske cijene nisu znak hiperprodukcije, koja je u normalnim prilikama prouzrokovala jedan dumping. Kod boljševika stvar stoji drukčije. Oni prodavaju u inostranstvu takovu robu, koje u samoj Uniji nema u toj mjeri, da bi mogli udovoljiti svojim domaćim potrebama. No ipak izvoze svoju robu, jer si na taj način hoće da nabave inostranski kapital, nadalje da upropaste kapitalističko gospodarsko uređenje, da povećaju besposlenost drugih država i dosljedno da raširе komunizam. Ne pitaju se, da li njihova gospodarska politika doista odgovara stvarnim potrebama naroda — da li je u interesu općeg dobra. To kod njih ostaje sporedno. Mjerodavno im je samo da se propagira svjetska revolucija.

Prije nekoliko mjeseci neke su države iz političke ljubomore bile nepristupačne ideji o stvaranju međunarodne obrane. Nekomunistička štampa hoće sad da ukloni ovu štetnu neslogu. Ona upozorava na veliku pogibelj sa strane sovjeta, ističe »ogromne« uspjehe u Rusiji, ali pri tom često zaboravlja, da na taj način i sama služi boljševičkoj propagandi. Jer ako se jednostrano naglašavaju samo uspjesi ruskog komunističkog gospodarstva, onda će ljudi polako početi da se oduševljavaju za taj »napredni sistem«, o kojeg se džinovskim uspjesima neprestano piše i govori. To je psihološki nužno, osobito danas, gdje svaka država proživljava teške dane gospodarskih kriza. U stvari pak veliki uspjesi i gigantski brojevi ruskih statistika nisu tako važni. Još manje su opasni. Ako se sva dobra jedne tako ogromne zemlje mobiliziraju, ako se bezobzirno iskorišćuje i utroši sva energija jednog naroda, koji broji oko 150 milijuna duša, onda je bez ikakvih poteškoća shvatljivo, da se može pred javnost iznijeti jedna statistika sa rekordnim brojevima. Ali što će sjajni sportski brojevi, sportski uspjesi? Jesu li oni u interesu zdravog i »racionalnog« gospodarstva?

Stoga štampa nije smjela samo jednostavno naglasiti potrebu međunarodne obrane. Ona je trebala ujedno živo i plastično pokazati, kako su boljševici došli do tih uspjeha, trebala je pokazati način ruskog gospodarstva, pokazati destruktivnu svrhu boljševizma, koja kulminira u svjetskoj revoluciji, u krvavom klanju naroda.

Uostalom što je Parmentier vidio u ruskim salonskim kolima, u eventualno lažnim statistikama, u najboljim, prvoklasnim komunističkim poduzećima — sve se to može i mora podvrgnuti savjesnom i strogom ispitu. Poznato je naime, da su bolješevici veoma susretljivi ako se radi o naučnim svrhama evropskih veličina ili državnika uopće. Ali kako je prošlost dokazala, ova se susretljivost ograničuje na salonska kola, na udoban i prijatan stan, na ulaz i pratnju u izvrsnija poduzeća i slično. Jer boljševici su konsekventni u najstrožem smislu. Uvijek i svagdje im je pred očima svjetska revolucija, za koju žrtvuju novac i ljude. Zašto ne bi i naučni putevi mogli služiti toj svrsi?[1]

Parmentier je trebao da vidi ne samo da će boljševici četiri petine svoje pjatiljetke postići, nego je morao također upozoriti na veliku tragiku pjatiljetke, na način, kojim se ove četiri petine privode u život.

Hoće li se zbalja obistiniti stručnjački sud francuskog finansijera?

Sama sovjetska štampa je u tom pogledu — kao uvijek — veoma optimistički raspoložena. Već su Izvestija od 23. listopada 1930. pisala: »Boljševička će pjatiljetka pobijediti, ona se može i mora... privesti u život.« Pri tom su ruske službene novine stalno donašale čitave rubrike sa novim naredbama. To je bez sumnje znak, da se boljševička vlada smatrala pozvanom da novim bičem tuče svoje jadne radnike. Tako si je htjela osigurati uspjeh. Čujmo o tom sud jednog engleskog prijatelja socijalista, koji se u svojoj publicističkoj karijeri uvijek živo zanimao za ruske prilike. Farbman veli, da se metode, kojima se radnici sile na posao, nikako ne mogu odobriti; nadalje da se svagdje opaža groznica i uzrujanost, koja podsjeća na najmračnije i najbjednije dane.[2] Spomenute su metode raznolike: laskanje, molbe, nagovaranje, prijetnje i kazne — sve kako to zahtijevaju mjesne prilike i kako diktira trenutno raspoloženje sovjetskih polubogova.

Sva se energija naroda troši, samo da bi pjatiljetka uspjela. Stoga se sve više pogoršavaju uvjeti za opstanak. U mnogom pogledu život je već sada nepodnošljiv. Opaža se sve veće uskraćivanje potrepština; kruh ne valja, pa i pored toga ga se ima samo u mršavim zalogajima; oskudica mesa i povrća, nestašica odijela, obuće, rublja, goriva itd. Gore spomenuti engleski publicista priznaje otvoreno: Ni u svjetskom se ratu nisu u takvoj mjeri uskraćivale najnužnije svagdašnje potrepštine.[3] Slika je mračna, duševna umornost naroda vanredno velika. Breme je ogromno. Najširi slojevi pate i jadikuju. Pod prijetnjama i bezobzirnim udarcima

[1] Vidi o tom izigravanju stranaca članak: Stj. T. Poglajena D. I., *Kriza boljševičke prosvjete*, »Život«, 1930, br. 3, str. 122 ss.

[2] M. Farbman: »Piatiletka«. *Der Fünfjahresplan. Die neue Offensive des Bolschewismus*. Berlin 1931, str. 22.

[3] Ibid., str. 46.

moraju da nose džinovski teret pjatiljetke. »Rusko seosko stanovništvo — to je čovjek u svom najvećem poniženju!... Oni žive u prosjačkoj bijedi, u zimi i blatu... Život im je neprestana muka.«[4]

Vanjsku sliku pjatiljetke zorno riše Farbman, koji je 1929. u Rusiji lično upoznao tamošnje prilike. On veli da nije znao da li se nalazi u atmosferi rata ili revolucije, jer su se klice obojeg mogle otvoreno primijetiti. Kad je 1930. opet došao u Rusiju, utisak je bio posve isti, samo u mnogom čemu još dublji. »Izgledi su bili nejasniji i mutniji, a oskudice naroda veće...«[5]

Bez sumnje će se živci naroda morati jednom istrošiti. Njegove će se snage skršiti. Njegov će se životni sok isušiti. Narodu će dodijati da uživa u sramnim, prljavim i nedostojnim radostima. On ne će uvijek htjeti da se gubi u ništavnim materijalnim dobrima. On se ne će moći za uvijek odreći svog kulturno-moralnog dobra, svoje duševne veličine i svoje vjere. Kucnut će čas, kad će se svom silom htjeti vratiti u zavičaj svojih pređa i da zagrli svoja duševna i kulturna dobra, koja je baštinio od svojih otaca. Jest, on će stati čeznuti za svojim dostojanstvom razumnog bića!

Što dakle onda, ako pjatiljetka doista uspije? — Velika katastrofa svjetske revolucije prijetit će ozbiljnije. Evropska kultura bit će na rubu propasti: pred crnim ponorom. O tom nema sumnje. Tko to ne vjeruje, taj neka misli na veliku krizu, pred kojom je Njemačka stajala zadnjih mjeseci i koje se ne će tako skoro riješiti. Neka misli također na ozbiljnu krizu, koju proživljava danas evropska velika sila — Engleska. Neka si nadalje predoči prilike drugih evropskih država, pa i drugih kontinenata, pak će sigurno biti sklon da promijeni svoje mišljenje. Uspjeh pjatiljetke bez sumnje znači vanredno veliku opasnost za sve kapitalističke države. Hoće li pak taj uspjeh ujedno moći da služi dokazom za zdravu, nutarnju životnu snagu boljševizma? Ne, nikako! On će jedino pokazati činjenicu, na koju nailazimo u najraznovrsnijem obliku u povijesti naroda. Pokazat će naime, što može da stvara neograničeno okrutno tiranstvo. A to je plod, koji u nesređenim i nenormalnim prilikama — kakve sad nakon svjetskog rata proživljavamo — pada doduše jako u oči, ali koji ipak nosi žig nečega prolaznog i bolesnog.

II.

Tko je uvijek pratio štampu, taj će znati, da je crveni diktator Staljin polovicom ove godine izdao nove naredbe u gospodarskom pogledu. U mnogim krugovima inostranstva na-

[4] Dr. K. Cramer: »*Das Notbuch der russischen Christenheit*«.[2] Berlin - Steglitz 1930, str. 131 - 32.

[5] M. Farbman, op. cit., str. 12 - 13.

bačeno je tom zgodom pitanje, da li te nove upute imadu da znače faktičnu promjenu dosadašnje boljševičke ekonomske politike. Pitanje je izgledalo sasma opravdano, jer je Staljin sad opet naglasio individualnu stranu gospodarstva i više pažnje posvetio ličnoj inicijativi i ličnom interesu radnika.

Neke su novine počele odmah pisati o nekakvom »obraćenju« Staljina i boljševizma. Pohvalne pjesme također nisu izostale. Drugi su naprotiv najodlučnije zastupali mišljenje, da se radi samo o zaoštrenju borbe proti kapitalističkom gospodarstvu. To su dakako u mnogo slučajeva bila samo dobro osnovana naslućivanja. Danas pak možemo već drugim očima gledati na te korake boljševičkog režima, jer je praksa već dokazala u neku ruku, da se ne radi o nekakvoj promjeni programa, nego o novim sredstvima u službi starog programa.

Bit će od interesa da se pokaže i dokaže, da ovakovo vraćanje k starom kapitalističkom uređenju leži sasma na liniji sovjetske gospodarske politike i da se već a priori moglo s pravom očekivati, štoviše i tvrditi, da je Staljin svojim naredbama jedino izumio novo oružje za provedbu svoga rasporeda. To će biti jasno iz same povijesti boljševizma, koju ću samo u kratkim potezima ovdje prikazati.

U krvavim danima ratnog komunizma (1917-21) — u vrijeme prevrata i bezobzirnog barbarskog pljačkanja i klanja — osnovana je sveopća državna komuna sa skroz komunističkim programom. Posljedice novog ekonomskog uređenja na tom temelju bio je nevjerojatan nazadak u proizvodu, koji svršava žalosnom epohom nečuvene gladi od 1921. sa svojim strahovitim žrtvama. Lenjin je konačno popustio, jer prilike za radikalni komunizam još nisu bile povoljne. Svojom novom ekonomskom politikom — koja se obično skraćeno zove Nep — opet se u mnogom vratio kapitalizmu. Priveo je u život jednu vrst državnog kapitalizma, »savez gradskog proletarijata i seljačkog stanovništva«.[6] Lenjin je znao da iskoristi situaciju. Koncesijama, što ih je davao u kapitalističkom pravcu, unaprijedio je opet proizvodnju i nastojao je da stvara onaj temelj, na kojem bi se dala sagraditi crvena zgrada komunizma. Da se njegova Nep ne može shvatiti u smislu trajnog sistema, nego jedino kao velika »pauza« vidi se iz toga, što se iz ove nove ekonomske politike pored poboljšanja gospodarskog ili privrednog stanja u čitavoj Uniji polako stvarala velika pogibelj po sam boljševizam. Kapitalistički i privatni elementi jačali su se naime sve više i više. Komunizam je tim osobito u ideološkom pogledu znatno nazadovao i polako došao u životnu opasnost.

Staljin se 1926. oduševio za noviji program, koji je 1928. u ideji pjatiljetke poprimao konkretnije oblike. To je sad strogi radikalizam, koji svom silom i svim sredstvima teži za velikom državnom kolektivom. Svemoć »Čeke« ili G. P. U., koja podsjeća

[6] »Ost-Europa«, Berlin-Königsberg 1930, sv. 6, str. 416.

na najmračnije dane ruskog naroda, kao i takozvani »individualni porez«, po kojem je seljak potpuno ovisan o samovolji selsovjeta — gonili su seljake u državnu kolektivu. Oni su se »dobrovoljno« priključili, jer im je život na njihovim privatnim ekonomijama bio naprosto onemogućen. U kolhozima su si barem još goli život mogli spasiti. No ovakav nasilan način kolektivizacije bez nutarnjega uvjerenja seljakâ o potrebi državne komune, bez njihove iskrene privole, izloženi neograničenoj okrutnosti i samovolji činovništva — sve to nije moglo dugo imponirati. U toku vremena moglo je čak postati vanredno opasnim.

Staljin je zaustavio ovu struju po uzoru Lenjina jednom pauzom. Jednim člankom od 2. ožujka 1930. išao je čak tako daleko, da je dopustio seljacima istup iz kolhoza po njihovoj ličnoj volji. Uspjeh nije izostao. Seljaci su u četama izašli iz kolhoza. Tomu se Staljin nije bio nadao, pak je svoju pogrešku odmah popravio novim uputama i naredbama. Rekao je otvoreno, da se nikako ne radi o napuštanju starog programa: svrha boljševizma bio je uvijek radikalni komunizam i stoga temeljita kolektivizacija i likvidacija kulaka (t. j. seljaka sa privatnim ekonomijama). Završio je svoj novi članak ovim riječima: »Politiku ugnjetavanja kulaka kao staleža treba provesti svom energijom i postojanošću boljševika.«[7] I u listopadu zadnje godine opažao se opet veliki val kolektivizacije u cijeloj Uniji, osobito u srednjoj Aziji i u sjevernoj Kaukaziji.[8]

Još je spomena vrijedno, da Staljin u novije vrijeme ne teži za kolhozom u strogom smislu, u kojem seljak gubi s v a k o pravo vlasništva i u kojem mu država propiše jednostavno sve: rad, odmor, odijelo, vrstu i količinu hrane — sve! Staljin privremeno hoće, da čvrsto utemelji kolhoz u širem smislu, takozvani gospodarstveni kartel, u kojem lični interes seljaka nije potpuno izoliran, Stan, bašća, nešto stoke i živine, ukoliko služe faktičnoj potrebi pojedinih obitelji ostaju još u privatnim rukama, dok sva druga dobra prelaze u vlasništvo kolhoza.[9]

Vidi se dakle, da je i sam Staljin u toku svoje diktature već više puta morao da izađe u susret l i č n i m m o m e n t i m a, da uzmogne postići ucjene pjatiljetke.

* * *

Što ćemo reći o novijim Staljinovim promjenama, po kojima se određuju razne nagrade za dobro obavljene poslove? Što o uvođenju knjigovodstva i drugih sredstava, koja su bitni dijelovi kapitalističkog uređenja?

Poznavaocu boljševičke gospodarstvene politike mora biti jasno, da se Staljin ne nalazi na novim putevima i da se dosljedno

[7] *Informations Sociales*, Genève, od 29. rujna 1930; Farbman, op. cit., str. 100 - 102.

[8] *Moskauer Rundschau*, Moskva, od 19. listopada 1930.

[9] *Moskauer Rundschau*, Moskva, od 12. siječnja 1930.

ne može govoriti o nekakvom »obraćenju«. Njegove manje ili veće promjene su u skladu sa dosadašnjom gospodarskom politikom boljševizma. Crveni car vidi, da nešto ne funkcijonira, pak mu je jasnno, da mora sporijim koracima ići naprijed. Još više. Narod je umoran, živci su mu već napola istrošeni, radi se o uspjehu pjatiljetke. Moglo bi lagano doći do sramote pred cijelim svijetom. Stoga pametno natrag! Upregnuti ličnu inicijativu naroda!

Možda Staljin još nije ni mogao probaviti tvrdu hranu svoje nove devize: »P j a t i l j e t k a z a č e t i r i g o d i n e!« Referati na 16. stranačkom kongresu boljševičkih komunista nisu bili tako sjajni, da bi se jedan miran posmatrač položaja mogao ozbiljno zagrijati za fantastične ucjene petgodišnjeg nacrta.[10] Da je sam Staljin doskora uvidio poteškoće, u koje se sad još više upleo, opazilo se već koncem prošle godine. Pjatiljetka je naime počela 1. listopada 1928. Iz čisto ekonomskih razloga, naročito zbog poljoprivrede, morala je gospodarska godina početi u listopadu. U rujnu zadnje godine napustili su boljševici sve te razloge, pak su svoju gospodarsku godinu htjeli staviti u sklad sa kalendarskom godinom. Rekli su doduše, da to danas iziskuje njihova industrija, ali je mnogo vjerojatnije, da su na taj način htjeli da si svoje četiri godine neopaženo produlje za tri mjeseca. Sigurno se ne radi o jednom koraku, koji bi bio hvale vrijedan. U tom se vidi također, kako je Staljin opet morao popustiti prilikama.

Kasnije je prijetila velika opasnost sa strane »fluktuacije« radnika. Mnogi nisu imali ni poštenog kruha. Bili su na rubu prosjačkog života. Bilo je posve naravno, da su ti jadni radnici napustili tvornice, u kojima su bili zaposleni, da su se selili u druge krajeve i da su si tražili povoljnije i podnošljivije uvjete za život. K tomu je opet došla i duševna umornost, koja je sigurno i u zadnjim mjesecima bila od odlučne važnosti za Staljinovu novu pauzu. Jer su živci i energija naroda ograničeni, stoga ne mogu udovoljiti svim zahtjevima pjatiljetke i fantastičnim željama boljševičkih vođa. K tome se još pridružila i sve veća nestašica hrane i skoro svih predmeta dnevne potrebe!

Ova duševna mlitavost i iznemoglost morala je naravski ugušiti svaku ličnu inicijativu. A bez lične inicijative nema pravog života u gospodarstvu. Takva je ljudska narav! Već je u listopadu prošle godine Centralni Odbor predložio, neka se raspišu razne nagrade za najbolji rad i da se uvedu još mnoge druge mjere za buđenje ličnog poticaja u gospodarstvu. Jedino se od toga mogao očekivati uspjeh pjatiljetke. Danas je sve to naredbom crvenog diktatora u izgrađenijem obliku postalo živom stvarnošću.

Tko površno misli ili ne poznaje dovoljno ruskih prilika, taj će lagano podleći utisku, da je Staljin najzad uvidio svoju pogrešnu politiku i da je sad počeo da traži ispravni kolosjek. Iluzija! Uz to valja znati, da se Staljinovi koraci ne smiju promatrati sa

[10] Vidi o tom moj članak u ovom časopisu, br. 5, 1931.

čisto gospodarskog stanovišta. Moraju se uvažiti svi činioci, koji bilo kako dolaze u obzir. Jer praktično gospodarstvo raznih zemalja može biti na izvan veoma slično, dok je u stvari posve različito zbog načelne pozadine, koju neminovno treba uzeti u obzir. Osim toga jedan od najosnovanijih filozofskih aksioma kaže, da je svaki pokretni čin upravljen na jednu određenu svrhu. Dakle se mora i na tu svrhu svratiti primjerna pažnja. Najzad se moraju uvažiti također i sve nužne posljedice dotičnog čina.

Kako dakle izgleda Staljinovo »obraćenje« u tom svijetlu? Današnja praksa na polju boljševičkog gospodarstva uključuje još razne kapitalističke elemente. Privatnu inicijativu i lični interes baš u zadnje vrijeme jako naglašuju. Ali to je ipak samo plašt pred javnošću i meka za narod. Principe gospodarskog programa naglasio je nasilni samovladalac bezbroj puta: težimo za konsekventnim i skroz bezuvjetnim komunizmom, pa stoga i za socijalizacijom svih produktivnih dobara i za radikalnim uklanjanjem svega privatnog vlasništva!

Nadalje je sovjetsko gospodarstvo samo jedan kamen u velikom mozaiku boljševizma. A boljševizam je prije svega nazor na svijet. Boljševizam je zadnji materijalizam — najradikalniji ateizam. Njegove ekonomske svrhe samo su sredstva u službi propagacije bezboštva, koje opet kulminira u strogom komunizmu. Poznato mi je iz najvjerodostojnijih ličnih svjedočanstava, da se boljševici nikako ne zadovoljavaju, ako se narod dobrovoljno ili nasilno priključi kolhozima i radi i gospodari po propisima komunizma. To im još nije dovoljno. Oni traže i pozitivno priznanje bezvjerja: Credo materijalističkog ateizma.

Pa ako se stoga uvedu promjene u boljševičkom gospodarskom programu, ako boljševici od vremena do vremena naglase kapitalističke elemente, onda je to samo znak njihove uviđavnosti o privremenoj nemogućnosti strogog komunističkog programa. Onda si opet bivaju svijesni, da su se u svojoj revnosti prenaglili, da stoga treba uvesti jednu novu pauzu do sretnijeg trenutka.

Zato nove povlastice u korist ličnosti i osobnih vrijednosti nikako ne mogu da znače promjenu starog programa, nego naprotiv dosljedan čin u pravcu dosadašnje ekonomske politike. To je samo izmjena oružja u borbi proti kapitalističkom gospodarstvu, prilagođena trenutnim prilikama i njihovim neophodno nužnim potrebama.

dr. Vilim Keilbach.

PO SVIJETU

†

O. *VIKTOR CATHREIN D. I.*

In memoriam.

Prije par mjeseci potresla je svu znanstvenu javnost žalosna vijest, da je umro jedan od korifeja suvremene znanosti: o. Erich Wasmann D. I. I *Život* je taj gubitak bolno osjetio, jer je u ocu Wasmannu izgubio dragocjenog suradnika. Ne prođe ni pola godine, a našoj redakciji stiže druga — jednako tužna vijest: glasovitog etičara i marnog suradnika Života — o. Viktora Cathreina nema više među nama.

Umro je 5. rujna ove godine u Ignacijevom kolegiju u Valkenburgu, Holandija.

•

Sin slobodne Švicarske ugledao je svijetlo svijeta 8. svibnja 1845. u Brigu. Godine 1863. ostavlja milu svoju domovinu, koju je uvijek jako ljubio i dolazi u Gorheim (Hohenzollern), da stupi u Družbu Isusovu. 1872. bude Družba protjerana iz »slobodne« Njemačke pa će o. Cathrein sa ostalom svojom braćom naći utočište u gostoljubivoj Engleskoj. U Liverpolu svršava nauke i tu biva 1871. zaređen za svećenika. Odatle će u pitomu Holandiju, da se iz nje nikada više ne povrati. U Holandiji je pune tri godine marni suradnik poznatoga časopisa »Stimmen aus Maria Laach« kasnije »Stimmen de Zeit«. Od tada pa sve do godine 1910. profesor je etike u Ignacijevom kolegiju u Valkenburgu. 1910 napušta i tu službu, da se ponovno bavi samo pisanjem, dok ga tri dana prije smrti nije zahvatila bolest crijeva. Prevezen u bolnicu u Aachen umre nakon kratkoga bolovanja providen sv. Sakramentima umirućih posve predan u volju Božju, koja će ga jedina moći dostojno nagraditi za njegov krepostan život i toliki rad na polju katoličke znanosti.

•

Viktor Cathrein je jedan od onih rijetkih pisaca, kojih se djela nalaze u bibliotekama svih juridičkih sveučilišnih seminara i u knjižnicama sabornica, da budu svagdje pri ruci kao priručnici u svim zakučastim pitanjima filozofske ćudoredne nauke i državne filozofije. Jasna, nepristrana, točno određena i svestrano izgrađena nauka glavna je vrlina svih Cathreinovih djela. Iz malene svoje ćelijice decenije je skromni učenjak bez ikakvog nametanja djelovao na sve važnije grane djelovanja pojedinaca i čitavih država. Prava slika rada katoličke Crkve i svake prave znanosti, što kroz vjekove bez huke i buke mirno i sigurno ravna udesima tolikih milijuna ljudi.

Kao što je katolička Crkva progonima samo jačala, tako je i spomenuti izgon doveo V. Cathreina do ovih značajnih odlika njegova znanstvena rada.

U raznim zemljama upoznao je razne državne i gospodarske prilike te se tako naučio podići iznad horizonta uskih granica svoje domovine. Tumačeći kasnije kroz tolike godine teška pitanja moralne filozofije tolikim đacima iz svih krajeva svijeta naučio je da uvijek nađe ono najglavnije i najvažnije, bez čega ne možeš sačuvati jezgru moralnih principa. Bilo je to vrlo teško u pitanjima, koja su sama tako zakučasta, a svaki pojedinac hoće da o njima sudi tumačeći ih po miloj volji sad ovako, sad onako. Stoga će Cathrein najprije u svemu udariti zdrave temelje te će ih posve jasno dokazati i osvijetliti sa svih strana, ali i ostaviti otvoreno polje do granica zadnjih mogućnosti, da privatna inicijativa može kročiti putem zdravoga napretka usavršujući tako u strogo određenim granicama svaku granu moralne filozofije na boljitak i sreću čovječanstva.

U svim pitanjima slijedi Cathrein nauku sv. Tome. Njega poznaje u tančine, jer ga čitav svoj život proučava produbljujući do zadnje česti proučavanjem Aristotelovih izvora. Ovo marljivo proučavanje sv. Tome nimalo ga opet ne smeta da posveti osobitu pažnju svim modernim pitanjima, slijedeći sve važnije pisce raznih velikih naroda. Tako je znao Cathrein uvijek spojiti »novo i staro« i u tom pogledu valja priznati: zaslužuje da se stavi kao uzor suvremenim učenjacima.

Napose je velika zasluga Cathreina, što je on davno prije prvih znakova današnjega rušenja svega zajedničkoga života i davno prije negoli su izašle sada toliko spominjane papinske enciklike o socijalnom pitanju, prstom upro u sve loše posljedice socijalističkoga rješavanja vitalnih pitanja. Kad se još niko nije usudio da bilo koju progovori protiv napuhane nauke gnjilog socijalizma, pobijao ga Cathrein na svim linijama. Njegova knjiga *Socialismus* naišla je na veliko razumijevanje i odobravanje kod svih pa i najviših protestantskih krugova. To znači jako mnogo za svakoga, koji pozna teške posljedice kulturne borbe u Njemačkoj.

Na koncu jedno valja napose istaknuti, da u svemu budemo pravedni u prosuđivanju Cathreinovih djela. Sva je nauka Cathreinova o državi sazidana na bitnim principima ljudske naravi i nije nikako prepuštena samovolji. Ovo je načelo od uvijek bilo temelj čitave skolastike. Cathrein ga usvaja i strogo provodi. Stoga i Cathrein poput svoga učitelja sv. Tome daje monarhiji a i republici, što koga ide, ističući posve jasno, da svaki pravno postojeći ustav veže u savjesti, te mu se svako dužan pokoriti, dok je on u skladu sa zakonima ljudske naravi tražeći u svemu korist čovjeka, jer je već prastara ona riječ: *Salus civium suprema lex rei publicae.*

Veliki ovaj učenjak bio je poput tolikih drugih dubokih i svestranih učenjaka vrlo pobožan. Gledao sam ga često za vremena mojih studija u Valkenburgu, kako s velikom pobožnošću čita svaki dan sv. misu i kako vrlo sabrano moli svoj časoslov u zavodskom vrtu, uvijek spreman, da svim svojim znanjem pomogne mlade u poznavanju i produbljivanju raznih teških pitanja budućega zvanja. Stoga je vrlo rado i češće napisao po koji članak i za naš »Život«, koji još i danas sa zahvalnošću čuva jedan od njegovih posljednjih rukopisa, pa će ga izdati kao *oeuvre posthume,* kad mu s razloga, koji ne ovise o uredništvu i upravi, nije bilo moguće da ga izda za živoga auktora. Neka je stoga na ovom mjestu velikom učenjaku i dragom suradniku naša hvala i štovanje.

Josip Müller D. I.

KONGRES BELGIJSKE KATOLIČKE OMLADINE U BRUXELLESU.

Louvain, u septembru. — U subotu i nedjelju, 29. i 30. kolovoza ove godine, održala je belgijska kat. omladina, organizirana u Kat. Akciji, sjajno uspjeli kongres u Bruxellesu. Ovo je četvrti kongres iza rata. Prvi je bio god. 1922. u Gembloux-u; na njemu je sudjelovalo oko 10.000 omladinaca. Na drugom, držanom g. 1924. u Charleroiu, bilo je već 30.000 omladinaca, a g. 1927. u Liègeu 70.000. Ove se godine skupilo oko 100.000 omladinaca svihu staleža, i to samo iz valonskog dijela Belgije. Flamanci su bili zastupani samo po svojim vođama. Prisustvovala je jedino muška omladina, ženska se nikad i nigdje ne miješa s muškom. A i nebo im je bilo prijazno. Sve je ljeto do onda kišilo, a samo ta dva dana sjalo Božje sunce.

Subota je bila u glavnom posvećena radu u sekcijama, na kojima dakako još nije sudjelovala sva ta masa, koja se skupila tek u nedjelju, nego tek elita, od kakvih 6000. Problem, koji se proučavao zajednički u svim sekcijama, u svakoj s njezinog partikularnog stanovišta, bio je: širenje i produbljivanje vjerske spoznaje među samom organiziranom omladinom i izvan nje.

Da se taj rad u sekcijama uvede i pripravi, održala se prije podne zajednička skupština, na kojoj se taj problem obrađivao u općim potezima. To su bila dva govora. Prvi biskupa Msgra Ladeuzea, rektora louvainske kat. univerze, o Kat. Akciji, a drugi g. Lavalleyea, predsjednika briselskog okružja, o općem stanju vjerskog znanja u Belgiji. Osobito je važan prvi govor. Biskup Msgr. Ladeuze uspoređuje Kat. Akciju laikâ ne s apostolatom dvanaestorice apostola, nego s onim sedamdeset i dvojice učenika, koje je Isus slao dvojicu po dvojicu u mjesta, u koja nije mogao dospjeti sam i njegovi apostoli. Dakle pomoć hierarhiji u njezinoj misiji. Njihova misija nije toliko učiti ljude vjeri, koliko pripravljati put svećeniku tamo, kamo on još ne može tako lako zaći, ili ne može dospjeti. Na tako pripravljenu terenu će onda Crkva moći lakše vršiti svoju učiteljsku misiju, koja jedino njoj pripada. A budući da nemo dat quod non habet, treba da se i sami najprije prodube u poznavanju vjere i njezina odnosa prema konkretnim problemima današnjeg društva. — Danas su već vremena, kaže Msgr. Ladeuze, kad za Spasitelja nema više mjesta u ljudskom društvu, kao ni negda u betlehemskoj gostionici. Sva je nada sv. Crkve ova njezina omladina. Kad poodraste i zauzme položaj u ljudskom društvu, opet će u triumfu unijeti Krista u javni i privatni život.

U drugom predavanju pokazuje g. Lavalleye, na temelju statističkih podataka, što ih je skupio posebnom anketom u svim župama Valonije, kakvo je stanje vjerskog znanja, ili bolje reći neznanja u Belgiji, i koje su njegove posljedice u vjerskom životu toga kraja; kakvo se prema tome polje rada otvara požrtvovnoj omladini.

* *

Popodne se u sekcijama proučavala razna sredstva i načini, kako da se taj apostolat vrši uspješno i svestrano. Tih je sekcija bilo 23. Nemoguće je ovdje navesti, što se sve plodno i praktično u njima iznijelo i zaključilo. Spomenut ćemo samo nešto, a kod ostalih će sami njihovi naslovi biti do-

statni, da pokažu, kako su oni duboko i svestrano proučavali taj problem. Najimpozantnija je od svih sekcija svojim brojem i oduševljenjem bila svakako sekcija radničke omladine. — Zaključke velikog stila su stvarale sekcije za kino, katolički film i radio; oni naime imadu svoju veliku kat. emisijsku postaju u Velthemu blizu Louvaina, što ju je sagradio Boerenobnd — seljačka zadružna sveza. — Za pučko pozorište imadu uz ostalo svoje književnike, koji pišu igrokaze uzete iz domaćeg milieua i dapače u domaćem narječju. — U sekciji za sport kažu, da je danas bolje pobijati ga, nego pomagati, jer su njegove štete veće od koristi, a pogotovo, jer slabi pažnju za intelektualni rad i apostolat. Koliko je potrebno za odmor i razonodu, i ništa više; nikakvi rekordi! — Osobitu pažnju posvećuju propagandnim brošurama i plakatima u stanovitim zgodama, n. pr. na blagdan Krista Kralja. To su mitraljeze, udarci šakom u čelo indiferentnoj i indolentnoj publici, da se probudi na refleksiju i traženje istine i pravog života. Postići to, osobito putem plakata, to je posebna vještina, umjetnost. Tim se bavi poseban odbor stručnjaka i umjetnika. — Sekcija za štampu se bavi duhom, u kojem moraju pisati kat. novine. Ne smiju se sniziti na niveau župskog listića, njihova je zadaća, da budu interesantne, da donose novosti. Jedino na taj će način biti uspješan ustuk drugim novinama. Ali njihov se vjerski duh mora manifestirati u samom načinu prikazivanja događaja, a navlastito u komentaru.

— Kod sekcije za umjetnost se među mnogim ostalim stvarima postavlja prošnja na biskupe, da bi u sjemeništima posvetili više pažnje predavanjima iz umjetnosti, jer umjetnost nije ništa drugo, nego jezik, kojim se saopćuju misli i osjećaji iz duše u dušu, u formi primjerenoj vremenu. — Od preostalih sekcija, od kojih se svaka bavi tim problemom širenja vjerske spoznaje u svojem djelokrugu i na svoj način, treba spomenuti sekcije za liturgiju, literaturu, (roman etc.), za pučka predavanja, pučke knjižnice, pučku i umjetnu pjesmu, za intelektualni milieu, za borbu proti javnom nemoralu (u tomu su već mnogo učinili), za ustuk protestantskoj propagandi, koja u posljednje vrijeme u Belgiji raste, za poganske misije i napokon za učitelje osnovnih škola. Sekcije za patronaže, skaute, euharistijske križare, konferencije sv. Vinka i Treći Red rješavaju svoje partikularne domaće poteškoće i probleme glede zajedničkog nastupa i sudjelovanja u Kat. Akciji kao jednom jedinstvenom pokretu.

Ovaj je plodni dan rada i vijećanja bio zaključen adoracijom pred Presvetim Sakramentom uz kratku propovijed i pobožnu pjesmu u katedrali, da se dostojno priprave za sutrašnju slavu. Poslije te pobožnosti odoše uz impozantnu bakljadu na grob nepoznatog vojnika, da iskažu svoje poštovanje i zahvalnost domovini.

*

Nedjeljna je svečanost započela službom Božjom i zajedničkom sv. pričešću onih, koji su od jučer bili prisutni na kongresu. U 9 sati počeli su veliki sastanci već odasvuda sakupljene množine u šest velikih skupina, prema grupama, u kojima je organizirana čitava kat. radnička omladina, seljačka, srednjoškolska, sveučilištarska, skautska i neovisna (t. j. namještenici, činovnici itd.). Tu su se održali svečani govori i pozdravi, alokucije visokih ličnosti i samih omladinaca, kako to svuda u ovakovim prilikama biva, da se podigne oduševljenje i mladenačka srca zagriju za vjerski život i apostolat, a ujedno stvori pravo raspoloženje za popodnevnu povorku po gradu. U 11 s. bila je svečana služba Božja na historijskom trgu pred gradskom vijećnicom, koju je održao belgijski kardinal nadbiskup van Roey, uz propovijed i blagoslov zastavâ seljačke i srednjoškolske omladine. Svečana je povorka počela u 2 sata pop. i trajala oko jedan i po, jer su išli u redovima po 16 do 20. Dakako uz glazbu, pjesmu, zastave i razne manifestativne napise. Red je bio uzoran, ali ništa marcijalno, pa ni kod skauta. To su domaći, veseli ljudi, prave u povorci svakojake šale, pa usput pomalo zaigraju i kolo. Bili su zabranjeni svi povici, koji bi mogli opravdano uvrijediti one, koji nijesu istog mišljenja, točno je bilo propisano, koje se pjesme smiju pjevati u povorci, a na prolazu pred tribinom, na kojoj su bili sakupljeni odličnici, bio je dopušten samo trostruki povik: Živio Krist Kralj! Ali omladina se nije mogla uzdržati, a da ne kliče i svojim biskupima; ta oni su njihovi zakoniti zastupnici Krista Kralja na zemlji.

Na trgu pred sudbenom palačom se je konačno sakupila sva povorka i najprije poslušala jedan sat koncerat, koji su pojačavali porazmješteni mikrofoni. Nakon toga su još progovorili kardinal, ministar Jaspar, predsjednik i glavni duhovnik Saveza. Između govorâ davala je omladina oduška svom srcu oduševljenom pjesmom. Oko 6 sati završio se kongres pjesmom Kristu Kralju i blagoslovom kardinalovim, a nato se s trga sva omladina mirno razišla svim ulicama kući, ko dvokolicama, ko autobusom, a najviše posebnim vlakovima, tako da su još isti dan bili svi kod kuće. Množina je belgijskih željezničkih pruga uz gustoću pučanstva u maloj zemlji dakako jako olakšalo lijep uspjeh i brojno sudjelovanje na kongresu.

*

Uz ovaj kongres bila je otvorena i izložba pokreta, koja je pokazala sve stanje, sav rad i nastojanje organizacije od početka do danas. Na samom kongresu, a i na izložbi, bili su zastupani i mnogi drugi narodi, a osobito je slikovit paviljon na izložbi imala Poljska. Odmah poslije kongresa otputovalo je 1600 ženske radničke omladine (flamanske i valonske zajedno) na poklon sv. Ocu, što nije mala stvar u ovoj krizi. Koncem septembra polazi oko 5000 muške radničke omladine na hodočašće u Lurd, a računali bi na 10.000, da nije krize. To jasno dokazuje, kakav duh vlada među tom omladinom, kad s tako teškim žrtvama teži za vjerskom utjehom i vjerskim oduševljenjem. Ali taj se duh stvorio među njima zamjernim naporom i borbom sa socijalističkom i bezvjerskom okolinom, upravo herojskim žrtvama i trudom vođa i organizatora, kako među svećenstvom i laičkom inteligencijom, tako među omladincima samima, osobito radničkim, jer je njima borba najtvrđa; a zato i imade među njima primjera upravo svetačke predanosti u radu za slavu Božju i kraljevstvo Krista Kralja. U tome je Belgija doista uzor.

Dragutin Ferenčić D. I.

PRELUDIJ ŠPANJOLSKE REVOLUCIJE.

Španija je 14. travnja o. g. postala republikom. Mnogome se nametnulo pitanje: kako je došlo do toga? Bez sumnje jedan od uzroka — i ako ne ni izdaleka jedini — jest sama ličnost bivšeg diktatora. General Primo de Rivera spasio je monarhiju sretnim potezom, no on ju je također i upropastio svojom kobnom politikom. *(Civilta cattolica, 1. III. 1930)*; predugo je imao svu vlast u rukama. Bio je po zanimanju vojnik te nije imao one elastičnosti, koja je tako nužna za delikatnu i zamršenu javnu upravu. Svojom je netaktičnošću otuđio sve staleže. O tom upravo klasične refleksije donosi pariski Isusovac Pierre Lhande, kojemu su prilike Pirinejskoga Poluotoka izvrsno poznate, jer je i sam Bask i jer je i prije i za vrijeme diktature mnogo općio s najraznovrsnijim španjolskim krugovima. U reviji *Etudes* (Paris, 5. V. 1931.) iznosi slijedeće razloge travanjskog prevrata:

1. Za upravu je de Rivera birao nesposobne ljude. 2. Kralja je izolirao i otuđio od aristokracije. 3. U svaku je pokrajinu bio poslao *»delegados gubernativos militares«*, koji su nadzirali civilne upravnike. 4. Nije znao svesti u pravu kolotečinu nacijonalističke pokrete Katalonaca i Baska, nego ih je nespretno izazivao na pritajeno, no sve veće neprijateljstvo prema centralnoj vladi. 5. U Španiji su sveučilišta sila. Mladež se pod utjecajem profesora podijelila na monarhiste i republikance: odatle učestaše nemiri u Madridu, Barceloni, Sevilli, Saragossi i Salamanci. Zaludu je svemoćni general bacao i mijenjao profesore. 6. Diktator je katalonske socijaliste izazvao protiv sebe, kad je za ministra unutrašnjih poslova imenovao Martineza Anido, njihovog najvećeg protivnika, koji je bio guverner — uistinu prefekt policije u Barceloni. 7. Vojska je važna u državi. De Rivera je htio da unificira promaknuća u vojsci. Vidi se — vojničko shvaćanje, ali ne odaje genij dalekovidnog vođe. Time je general ozlovoljio časnike nekih dijelova vojske, jer im je dokinuo njihove privilegije. Posljedica je bila: slaba disciplina i kraljeva nepopularnost, pa je diktator morao silom ugušiti vojničke nemire u Ciudad Realu, Pampeloni i Segoviji. 8. Rivera je odbio od sebe i niži kler. Seoski župnici su dobivali od države 700 peseta godišnje; toliko, da ne umreš od gladi. Zato su mnogi svećenici bili prisiljeni da obrađuju zemlju. U više je navrata pastoralni kler upozorio diktatora na svoje teške potrebe, no vazda uzalud. 9. Za diktature se stala masonerija brzo da širi. Mjesto dviju uspavanih loža podiže se njih osam i to vrlo aktivnih. Lože su tiho, ali sigurno kopale tlo ispod kraljevih i diktatorovih nogu.

Primo de Rivera je uvidio, da diktatura nije urodila dobrim plodom, te je stoga osnovao *Patriotsku Uniju* (U. P.). No bilo je prekasno. Iz te se *Unije* nije razvila nikakva stranka, nego je ostala skupina ljudi oportunista. I tako je diktator opažao sve to jasnije, da je sve iskrene ljude od sebe odalečio. Ipak je potajnim uputama izmamio više izjava od raznih ustanova i skupština u prilog režima. Osokoljen tim prividnim uspjehom, zatražio je diktator od viših časnika formalnu izjavu, da li se u nj pouzdaju. Većina je odgovorila poraznom šutnjom. Međutim se javila i ekonomska kriza, koju je izazvao mladi i neiskusni ministar Calvo Sotelo, pa je peseta silno pala. Sve je to navelo Primo de Riveru, koga su eto i narod i vojska i kralj desavuirali — da je napokon 28. siječnja 1930. predao demisiju.

Diktatora je naslijedio general Berenguer, čovjek razborit i pošten. Odmah je nastojao, da što prije sve svede na normalnu kolotečinu, a prije svega da kralju vrati izgubljenu popularnost. Sve je bilo prekasno. Uzalud je Berenguer davao nezadovoljnicima razne koncesije, puštao na slobodu političke kažnjenike, uspostavljao maknute profesore. Osjećalo se, da treba promijeniti ustav, pa je valjalo raspisati izbore za Cortes. No novi general počini lošu pogrešku: htjede da prije spomenutih izbora provede općinske izbore. Međutim uđoše u vladu pristaše liberalne i apsolutističke monarhije. Nova je vlada odredila dan općinskih izbora: 12. travnja 1931. Slijedeći je dan sva Španjolska bila u žurbi, a u noći je kralj Alfonzo otputovao prema obali — za Marseille.

*
* *

Iza proglašenja republike aktivno se umiješaše u španjolske prilike boljševici. Vagoni su crvenih agenata prebačeni iz Moskve u Španiju; onamo su pozvani i svi komunistički agenti iz Južne Amerike. Došli su s gotovim planom: treba zapaliti crkve i samostane. *Osservatore Romano* ističe, da su uspjeli u velikim gradovima, gdje se narod naučio da policija i vojska brane javni poredak. Drugdje su katolici ustali na obranu svoga svećenstva i samostana. To je silno probudilo katoličku svijest. Po selima i gradovima su katolici stražili dan i noć, da dočekaju crvene palikuće. Dogodilo se ono, što se zbilo u Mađarskoj za strahovlade Bele Kuna: katolička je svijest divno porasla i crvena je vlada pala pred tom svijesti. Hoće li se to dogoditi i u Španiji?

Sudeći po zadnjim izborima, ovi su našli katolike pocijepane i uopće nepripravljene. Prijateljski je odnošaj s monarhijom uspavao energiju, socijalno i građansko organizovanje katolika. Tu se rukom pipa, kako se organizovana klika može da nametne i najvećem broju neorganizovanih osoba. Španjolski će katolici doživjeti teške kušnje, ali će ih to navesti da pedalj po pedalj osvaju vlastitu domovinu i osviješćenjem katoličkih masa svladaju ateističku tiraniju nametnute klike.

* * *

O pravom značenju te titanske borbe u Španiji vrlo pronicavo piše glasoviti engleski pisac Hilaire Belloc: *»Ne varajmo se. Glavno je obilježje borbe u Španiji: bitka između Crkve i njezinih neprijatelja. Sve je drugo bez važnosti. Ludo brbljanje o demokraciji, slobodi i ostalom nema baš nikakva značenja. Takve su fraze obzirom na španjolsku katastrofu bez smisla. Tu je samo jedno važno: postoji čvrsta organizacija, kojoj je jedini razlog opstanka i sva snaga u tome, da mori Isusa Krista, sakramente, Crkvu, sve, što podsjeća na Crkvu. Ta je organizacija dobila u ruke polugu mašine te sustavno i uporno djeluje, da sve uništi, što je dobro i sveto i da to nadomjesti onim, što je zlo i smrtonosno za našu kulturu.«*

Tko će tu pobijediti? Onaj, koji je tu borbu predvidio iz vječnosti i rekao učenicima: *»U svijetu ćete imati tjeskobu, ali se uzdajte. Ja sam pobijedio svijet.«* (Iv. 16. 33.) Španjolski su katolici u zadnje vrijeme po svim krajevima domovine već ozbiljno počeli pripravljati tu pobjedu.

Antun Alfirević D. I.

FIAT LUX!

PROFESOR DR. BORIS ZARNIK I EUGENIKA.

Godine 1908. piše dr. phil. E. Dennert u svojoj upravo poraznoj kritici Haeckelovih *Welträtsel-a* između ostaloga i ovo: »*Nakon smrti Darwinove 1881. počeo je darvinizam, a s njim i materijalistički nazor o svijetu među prirodnjacima nazadovati; no zato se stadoše obadva širiti u nižim slojevima, u kojima njihovi apostoli nađoše općinu vjernu stoga, jer nema kriterija. Sa svršetkom stoljeća vrlo je i taj proces napredovao: kod upućenih i misaonih ljudi je darwinizam (ali NB! ne teorija descendencije!) sasvim propao; o tom više nema sumnje*«[1] Pa onda vadeći iz svojega vlastitoga iskustva malo niže nastavlja: »... *darvinizmu je u sedamdesetim godinama veliki broj učenika našla osobito njegova fantastička iskićenost kao protivukršćanskog nazora o svijetu, što izvanredno zadovoljava plitke glave. Ja sam bio u školi, u kojoj se s velikim oduševljenjem propovijedao već po višim razredima darwinizam Haeckelova smjera. Kao đak izvrsnoga biologa Hermanna Müller-Lippstadt-a imao sam cijele godine prilike pratiti tu rabotu; osjećao sam, kako je taj prijatelj Haeckelov, kojega ja kao egzaktnog prirodnjaka veoma poštujem već stoga, što je mene samoga odgojio za prirodnjaka, uštrcavao darwinizam svojim viškolcima (Sekundanern und Primanern), pa sam vidio, kako su tada nezrele glave u svu slast gutale Haeckelove* »*Schöpfungsgeschichte*« *i* »*Antrophogenie*« *pa zatim dakako svaku vjeru odbacili kao nepotrebni balast. Kad su onda još od Müllera poslani otišli na par semestara u Jenu, bili su savršeni darwinističko-monistički usrećitelji svijeta gotovi.*«[2] A drugi jedan stručnjak, Johanssen piše[3]: »*Ponajprije je sasvim jasno, da je genetika posve zabacila Darwinove nauke o selekciji... Darwinova hipoteza imala je veliku povijesnu važnost... Darwinova hipoteza selekcije ne nalazi upravo nikakvog oslona u genetici, a kakav drugi oslon bi mogla da ima?*«

Tek dozvavši si u pamet ova mišljenja stručnjaka moći ćemo pravo ocijeniti, što znači, kad g. prof. Zarnik u veljači g. 1931. piše u *Prirodi*, glasilu *Hrv. prirodoslovnog društva*, koje se »pažnjom lože« »razvilo u jednu od prvih kulturnih institucija slavenskoga juga«,[3a] ove riječi: »Živa bića u slobodnoj prirodi stalno su podvrgnuta djelovanju selekcije ili prirodnog izbora. To je onaj činilac, kojega je prvi u čitavom njegovom opsegu shvatio i prikazao *Ch. Darwin*. Živa bića u slobodnoj prirodi moraju da se bore za svoj opstanak...«[4]

[1] Dennert, *Die Wahrheit über Ernst Haeckel und seine* »*Welträtsel*«, Halle 1908., str. 2.

[2] Ibidem, str. 7.

[3] Prema navodu u Frankovu članku »Znanost i descendencija«, »Život« 1928., str. 29.

[3a] Bojničić, *Die Freimaurerloge* »*Ljubav bližnjega*« *in Zagreb*, Zagreb 1907., str. 77.

[4] »Priroda« 1931., str. 35.

Na darwinizmu dakle osniva g. dr. i eugeniku pa na tom »temelju eugenike« nastoji da nađe i »ciljeve« njezine. Nakon svega rečenoga jedva je potrebno i primijetiti, što mogu vrijediti izvodi, koji niču na takovu temelju. Ipak ne će biti zgorega pobliže pogledati, dokle može »nezavisna nauka«, koja se ne da »vezati dogmama« te se ponosi svojom velikom »slobodom«, dotjerati bez kompasa objavljenih Istina i zdrave filozofije.

*

Prema mišljenju g. dra Zarnika nalazi se »i čovjek... danas tako reći u stadiju domestikacije, napose kulturni narodi. Kako čovjek štiti domaće životinje i biljke od svih nepogoda prirodne borbe za opstanak, tako štiti čovječje društvo pojedince, i to još mnogo izdašnije, od svih štetnih utjecaja slobodne prirode.« U prvi mah moglo bi se komu pričiniti, da se tim riječima nekako izjednačuje čovjek s korisnom životinjom ili raslinom. Stoga g. dr. nastavlja: »Ali je ipak velika razlika između stanja domaćih životinja i biljaka i »domestikacije«, u kojoj se nalaze kulturni narodi. Tamo odgajivači životinja i biljaka obavljaju stalan izbor najpodesnijih individua, a jedino ove pripuštaju, da se plode, dok kod čovjeka *dosele nije nitko vodio brige o tome, kakvi individui imaju da služe za stvaranje nove generacije*. Nasuprot! Što je više kulturni stepen, to se veća briga obraća tome, da svaki slabić, makar bio tjelesno ili duševno iznakažen, ipak ostane na životu i napokon dođe u položaj, da svoje loše i nevaljale osobine prenosi na potomke. Upravo je nevjerojatno i nerazumljivo, da čovjek sve do konca prošloga stoljeća nije došao do spoznaje, da ovakovo stanje mora da ima za posljedicu postepeno propadanje ljudske rase.«[5]

Ako je dakle bilo štogod sumnje o tome, da se čovjek izjednačuje u svojoj vrijednosti s korisnim životinjama i raslinama, nakon ovih je riječi više ne može biti. Ne može nas ni najmanje čuditi, ako »eugenika« polazeći s ovoga i s ovakova »temelja« dobije za »cilj« rušenje higijene. Toga izvoda doduše g. dr. Zarnik ne će direktno da izvede, jer se jamačno i sam boji ovakova zaključka, ali logika je logika, pa se ne obazire na ničiju sentimentalnost. Jer higijena baš omogućuje, da se u ljudskoj »domestikaciji« održe i množe slabići. Stoga veli i g. dr. zabacujući ime »rasne higijene« za eugeniku: »Pod higijenom se naime razumijeva nauka o utjecajima, koji ugrožavaju ljudsko zdravlje, te o njihovom suzbijanju; a baš one razne higijenske uredbe omogućuju i slabićima da se održe i stvaraju potomke, što je diametralno oprečno ciljevima »rasne higijene (=eugenike)«.[6] Bio bi dakle upravo neoprostivi sarkazam dati eugenici ime njezine suparnice, s kojom vodi »borbu za opstanak« na život i smrt. Ili zar ne mora biti jedna od prvih zadaća eugenike, ako hoće da se održi, uništiti ono, što joj je »diametralno oprečno«? Eto nam dakle prvog divnog rezultata »nezavisne« nauke, koja se »emancipirala« od istine o neumrloj ljudskoj duši, o čovjekovoj vječnoj vrijednosti i njegovu vječnom cilju.

*

Da dođe do čistokrvne i punokrvne, zdrave ljudske rase, eugenika radi negativno onemogućujući, da se kržljavo, zaostalo i slabo bilo u kojem obziru širi, i pozitivno favorizirajući plemenite pojedince, koji onda služe za rasplod.

[5] Ibidem, str. 37.

[6] Ibidem, str. 44.

Za »negativnost« eugenike značajno je, što piše g. dr. Zarnik o »starim vremenima«: »... ima znakova, da je već bilo u starim vremenima shvaćanja za stanovite momente, koji su mjerodavni za očuvanje dobrih plemenskih kvaliteta. Tako je bio spartanski — doduše barbarski — običaj izlaganje slabunjave djece na gori Tajgetu od velikog eugeničkog značenja, jer se time onemogućilo, da se takve loše osobine prenose dalje.«[7] To je dakle »doduše barbarski običaj«, ali »od velikog eugeničkog značenja«! Uzmimo k tome u obzir, da se kulturni narodi »nalaze u potpunoj *panmiksiji*, kako zovemo stanje, u kojem je obzirom na izvjesnu osobinu selekcija prestala, tako da se nosioci te osobine jednako mogu očuvati i ploditi kao i oni, koji te osobine nemaju«,[8] tako da »su danas već svi kulturni narodi, tako reći, inficirani raznim lošim nasljednim osobinama« te »jure u propast«,[9] i bude li se dalje pustilo, da se postotak sposobnih i valjanih umanjuje, a nesposobni i nevaljani ljudi da dobiju premoć, današnji kulturni narodi, a s njima i evropska kultura jednako će nakon par stoljeća iščeznuti, kao što su iščezli veliki kulturni narodi staroga vijeka.«[10] Zaključit ćemo s pravom, i ako se g. dr. sâm nije odvažio na taj zaključak, da će trebati bez sumnje upotrijebiti sredstvo od tolikog »eugeničkog značenja«, kao što je uklanjanje slabunjave djece. A da se pri tom ipak previše »barbarski« ne postupa, ne moraju se ta djeca izlagati zvijerima za hranu nego se mogu na laki i bezbolni način otpremiti na drugi svijet po budućim »eugeničkim « klinikama, koje će sigurno s vremenom doći namjesto sadašnjih »higijenskih«!

*

Kome bude u budućoj »eugeničkoj« eri usud milostiv, — cijenjeni čitači će nam oprostiti taj pokušaj pomoću »temelja i ciljeva eugenike« skinuti zastor sa zagonetne budućnosti! — te izmakne kao novorođenče anđelu smrti, taj će dobiti za nerazdruživog Mentora »eugeniku«. Pokaže li se, da je pojedinac došao do spolne zrelosti više »higijenom« negoli »eugenikom«, tad će spriječiti nesreću »sterilizacije«, što se, i ako ne u poželjnom opsegu, ipak »već uvelike primjenjuje u Sjevernoj Americi, koja je, što se tiče provađanja eugeničkih mjera, najnaprednija zemlja na svijetu.«[11] Jer »sterilizacija je jedini i najhumaniji način, da se spriječi opterećivanje budućih generacija lošim nasljednim kvalitetama«,[12] a »eugenika se može da služi samo sredstvima, koja su u potpunom skladu s ljudskim dostojanstvom, i koja nipošto ne zadiru u temelje morala i humaniteta«![13] Pri tom će se trebati prilično radikalno postupati i to što kasnije, to radikalnije. Jer već danas, »da se kulturni narodi zbilja očiste od loših nasljednih kvaliteta, trebalo bi..., kako cijeni američki učenjak H. H. *Laughlin*,... bar 10% cijelog pučanstva sterilizirati... Njemački eugeničar *Grotjahn* drži dapače, da ima gotovo trećina njemačkog pučanstva loše nasljedne kvalitete. Sterilizacija u većem obujmu ne bi samo poboljšala buduće generacije, nego bi zapriječila i toliko socijalne bijede, i rasteretila

[7] Ibidem, str. 44.

[8] Ibidem, str. 41.

[9] Ibidem, str. 41. i 42.

[10] Ibidem, str. 42.

[11] Ibidem, str. 45.

[12] Ibidem, str. 46.

[13] Ibidem, str. 45. **Žao nam je tek, što eugenika kraj ovih »temelja« mora dokazati, da to ostaju tek lijepe fraze.**

ljudsko društvo brige za ovakve bijednike, koji nisu kadri, da se sami uzdržavaju.«[14] Zakonska generacija, da se sterilizaraju zaista samo nasljedno opterećeni te slobodni pristanak garantiraju prema g. dru Zarniku i uspjeh i »humanost« toga postupka. Ali šta onda, ako takovi pojedinci ne će da pristanu na sterilizaciju? Mogu li oni moralno dopuštenim načinom uopće na nju pristati?

Ova nas pitanja trgoše iz lijepih snova i vratiše u zbilju. Stoga ćemo pokušati tek s malom kalkulacijom, da vidimo, što bi ta blažena »eugenika« postigla!

Uzmimo za primjer Njemačku! Prema zahtjevima eugenike trebalo bi od nekih šezdeset milijuna njezinih stanovnika dvadeset milijuna spriječiti u »stvaranju potomaka«. Koliko bi se to dalo provesti »u potpunom skladu s ljudskim dostojanstvom« i respektirajući ljudsku slobodu, lako je proreći, ako se uzme u obzir, da su prema »eugenici« »sve ostale mjere« osim sterilizacije »ili vrlo nehumane ili ne postizavaju svoj cilj«.[15] To dakle znači, da bi stanovništvo Njemačke palo na četrdeset milijuna, na kojima se može osnivati budućnost te države. Recimo, da se to izvelo pri koncu g. 1930. Prema službenim podacima množilo se njemačko pučanstvo u razdoblju od g. 1925. - 1930 godišnje poprečno za 385.200 ili 1,6% poprilici. Pribrojimo li taj prirast potpun k broju stanovništva nakon sterilizacije, dobit ćemo na koncu g. 1930. za Njemačku broj stanovništva: 40,385.200.[16] Uzmemo li kao ključ prirasta gornji otstotak (1,6%), iznosit će prirast stanovništva za g. 1931.: 256.800 duša. Ali sada valja uzeti u obzir »kontraselektivne faktore« (među te ubraja g. dr. Zarnik: rat, neženstvo osobito intelektualaca, ograničivanje porođaja, ženska samostalna zvanja, pa napokon i celibat svećenika, redovnika i redovnica), zatim razne nezgode i nesreće, pa i nove bolesti, koje znaju ljude kraj sve eugenike ukloniti s ovoga svijeta, prije nego što su mogli dobiti potomstva, a napokon i tu okolnost, koje sigurno ne će ni g. dr. Zarnik nijekati, naime, da bi i ne znam kako radikalna sterilizacija tek *oborila otstotak* baštine loših osebina, a *nipošto* je ne bi sasvim *uklonila* s lica zemlje. To već stoga ne bi bilo moguće, što nikakova selekcija ne bi mogla točno probrati sve zlo, koje katkad tek u zrelijoj dobi probije elementarnom snagom, a katkad je kroz generacije latentno tako, da bi za uspješnost selekcije sterilizacijom trebalo poznavati točno povijest svake pojedine porodice. Osim toga još uvijek ostaje slobodna volja, koja može na pr. u navali strasti kao pijanstva, bluda stvoriti i fizički i psihički pokvareno potomstvo. Trebat će dakle ili od ljudi napraviti bezvoljne strojeve, kojima će kakav »eugenički direktorij« propisivati cio način života, napose način prehrane, ženidbu, broj djece i sl., ili, ako se hoće »poštivati ljudsko dostojanstvo«, valjat će opet i opet posegnuti za sred-

[14] Ibidem, str. 46.

[15] Ibidem, str. 46.

[16] I toga prirasta ne bismo smjeli potpuna pribrojiti, nego odbiti 33%. Svakako bi bilo zanimljivo ovaj račun u detalje provesti, ali nama je ovdje dosta, da se stvar načelno pokaže. Stoga smo uzeli kao početnu cifru okrugli broj od 60,000.000, premda je stanovništvo Njemačke g. 1930. iznosilo već nešto preko 62 milijuna. Za te i ostale statističke podatke poredi izvadak iz službenog njemačkog izvještaja u *Dossiers de l' Action Populaire 1930., Paris* Spes.

stvima »od velikog eugeničkog značenja«. Neka dakle svi ti faktori »eugenički« i »kontraselektivni« zahtijevaju godišnje tek 5% žrtava — mislimo, da ta stopa nije nipošto prevelika, ako se uzme u obzir, da je kraj sve množine raznih epidemija, koje su donedavna tražile, a gdjegdje traže još i danas velike žrtve i tako silno selektivno djelovale, dok higijena nije bila tako razvijena, ipak još 33% cijeloga njemačkog pučanstva ostalo za žrtvu eugeničnoj sterilizaciji —, pa će njemačkom narodu u dogledno vrijeme biti kraj. Na koncu g. 1932. palo bi pučanstvo već na 39,829.150 stanovnika.[17] A kad onda dođe dan, da pokopaju i zadnjeg Nijemca, onda mu mogu na grob metnuti spomenik i staviti natpis: »*Ovdje počiva zadnji potomak onoga naroda, koji je kraj sve nasljedne opterećenosti lošim osebinama prkosio »borbi za život« kroz 20 stoljeća, dok ga napokn za kratko vrijeme ne ubi — eugenika!*«

*

Evo do kakovih apsurda mora dotjerati »nezavisna« nauka. Ona, baš radi toga, što je nezavisna, nije sposobna za život, niti može donijeti prave koristi čovječanstvu. Najbolji dokaz, da je ta toliko hvaljena nezavisnost zabranjeno voće i ništa pozitivno nego plitka i bijedna negacija! Koliki li je dobitak za »zavisnu« znanost držati se naputaka, diktiranih iz izvora objave i nepogrješnog učiteljstva crkvenog pokazuje baš eugenika. Kako li lijepe norme daje o tom Pijo XI., kad piše:[18] »*Ono, što se iznosi s obzirom na socijalne i eugeničke zahtjeve, može se, dà i mora se uzeti u obzir u dopuštenim međama i s dopuštenim sredstvima. Ali ubijanjem nedužnih pomoći potrebama, na kojima se ti propisi osnivaju, protivi se razumu i zapovijedi Božjoj, što je proglašena i apostolskim riječima: »Ne smiješ činiti zla, da postigneš dobro.« (por. Rim. 3, 8.)...*

Treba zatim osuditi onaj pogubni običaj, koji se doduše izravno tiče prirodnoga prava čovjeka sklopiti ženidbu, ali pravo uzevši, zapravo ide za dobrom djece. Ima naime ljudi, kojima u njihovoj pretjeranoj brizi za eugeničke ciljeve, nije dosta samo dati higijenskih savjeta, kojima će se pribaviti budućem porodu zdravlje i krepčina — to se sigurno ne bi protivilo zdravom razumu — nego idu tako daleko, da im je eugenički nad svim drugim ciljevima, pa i višega reda, te žele, da državna vlast zabrani ženidbu svima onima, koji će prema pravilima njihove znanosti i njihovim nagađanjima poroditi nezdravu djecu, pa makar oni bili i sposobni za ženidbu. Čak hoće i to, da ih i protiv njihove volje liječničkim posredovanjem liše ove prirodne sposobnosti...

Ali državne vlasti nemaju nikakova izravnoga prava na udove podložnika. Stoga ne mogu nikada izravno ozlijediti ili dirati u tjelesnu čitavost, gdje nema nikakve krivnje niti kakova razloga za krvnu kaznu, pa bilo to za volju eugeničkih ili kojih mu drago razloga...

U ostalom kršćanski nauk uči, i posve je sigurno već u prirodnom razumskom svijetlu, da i sami pojedinci imaju nad vlastitim udovima samo onu vlast, koja se odnosi na njihov prirodni cilj, i da ih ne mogu uništiti ili osakatiti ili drukčije si oduzeti sposobnost za prirodne funkcije osim za slučaj, da se drukčije ne može osigurati dobro cijeloga tijela.«

[17] Ako već prva godina pokazuje deficit, što će onda biti kasnije, kad počnu djelovati zakoni geometrijske progresije kod množenja!

[18] Okružnica »*Casti connubii*« od 31. prosinca 1930.

Poredе li se ove trijezne riječi sv. Oca Pija XI. s onim, što viče eugenika, koja misli, da je danas svojinom »ljudi visoke inteligencije i duboke uviđavnosti« te prema tome »uviđavne manjine«, tad nam se čini to eugeničko nastojanje slično pjevanju mladića, što hoće da zbilju »fotografira« u nekoj tragediji, a koju će ozbiljniji ljudi nazvati pravom »komedijom«; slično nastojanju krojiti zbilju prema svojoj glavi, kojemu se protivi trijezno računanje s činjenicama. Samo tako možemo razumjeti, da eugenika naprosto tvrdi, e ima »ljudi, koji su od prirode valjani« pa »dolaze i sami na pravi put« (str. 41.), i obratno da ovaj svijet već vrvi Lombrosovim tipovima; da celibat u katoličkim zemljama »znači jedno stalno trošenje od kapitala nasljednih vrlina naroda«, kao da se od istih roditelja ne može roditi i genij i kreten, i čestito i nečestito; da eugenika može zaboraviti, e čovjek ima slobodnu volju i neke više ciljeve, kojima se mora podrediti i sama »eugenika« itd. Sve o sve: današnja eugenika klasični je primjer za ono, što veli Benson o »nezavisnoj nauci«, kad piše: ona je »*zadovoljna sa svojim znanjem te nema ni pojma, kako je ograničena*«; »*tako luda za pojedinom znanstvenom strukom, da drugi za nju više i ne postoje, tako specijalizirana, da je za nju bez vrijednosti sve, štogod se ne da svesti na njezine formule.*«[19] G.

[19] *Christ in the Church*, njem. izd. Regensburg 1913, str. 51. i 53.

KNJIŽEVNOST

Fanfani, De Rosario B. M. Virginis (str. XII i 215). Marietti — Taurini — Romae 1930. Stoji 10 lira.

Katoličku lijepu pobožnost sv. Krunice prikazuje O. Ljudevit Jos. Fanfani, rimski provincijal Dominikanaca, vrlo iscrpljivo u ovom djelu. Povijest sv. Krunice razvija opširno, tumači način molenja, navodi vječnu i živu sv. Krunicu, obrazlaže Bratovštinu, nabraja oproste, iznosi razne formulare, ukoliko su u savezu sa sv. Krunicom, i donosi cijelu konstituciju Lava XIII. o zakonima, pravima i ovlasticama Bratovštine sv. Krunice. Točno kazalo na kraju knjige vanredno pomaže, da se brzo i lako mogu naći razjašnjenja i odgovori na sve, štogod se tiče sv. Krunice. I ako je knjiga u prvom redu namijenjena upraviteljima Bratovštine sv. Krunice, dobro će doći svakom svećeniku. **J. Predragović D. I.**

Cocchi, Commentarium in codicem juris canonici ad usum scholarum, Liber II. Pars I. Sectio II.: De clericis in specie. Ed. III. (str. VIII-480.) Marietti — Torino. Stoji 14 lira.

Izašao je najzad treći svezak komentara kanonskog prava u novom ruhu. Ovo novo izdanje znatno je popravljeno, u mnogom dopunjeno, ali

dakako za školu. Možda je prikaz za ovu svrhu u nekim dijelovima odveć opširan, i ako je stil češće dosta pregnantan. Pregled gradiva je posve jasan (i s tehničke strane!), što bez sumnje veoma olakšava studij. — Ovaj svezak obrađuje samo traktat »De clericis in specie«, te komentira sve pravne odnose katoličkog klera. *dr. V. Keilbach.*

De Puniet, Le pontifical Romain, histoire et commentaire, tome I. Introduction historique confirmation et ordinations, (str. 300) Desclée de Brouwer — Paris (VII.).

Današnji je vijek liturgijski. Sve se više širi i produbljuje liturgijski život na veliku duhovnu korist vjernika i sv. Crkve. Središte je liturgijskoga života sv. Misa i svećenik, koji je prinosi. Odatle važno pitanje: kako je došlo do današnjih liturgijskih knjiga i svega, što se odnosi na sv. Misu, svećenika, crkvu i druge liturgijske stvari. O svemu ovome radi ovo djelo, koje je razdijeljeno u dva sveska. Prvi ovaj svezak »Le Pontifical Romain« iznosi u prvom dijelu povijest razvitka Pontificala, dok u drugom govori u istom smjeru o potvrdi i sv. redovima. Prvi dio drugog sveska obrađivat će povijest razvitka posvete i blagoslova liturgijskih osoba: biskupa, opata itd., a u drugom će dijelu raspravljati o blagoslovu i posveti crkava i liturgijskih predmeta: žrtvenika, posuđa, odijela itd. Djelo je ovo zanimljivo, jer pokazuje, kako sv. Stolica uvijek vodi sav život Crkve po onoj pape Lava: Quia crux tua omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum! I liturgijski život izvire pod križem Spasitelja, da po njem sve ljude dovede Spasitelju vječne sreće i slave. *J. Müller D. I.*

Kalendar Srca Isusova i Marijina za prestupnu godinu 1932. S dopuštenjem crkvenih poglavara izdaje uredništvo Glasnika Srca Isusova. Godina XXVII. Cijena D 10.

Osvanuo je ove godine u novom i ljepšem ruhu.

U sam sadržaj kalendara uvodi nas Franjo Hammerl: Pedeset godina u službi Presv. Srca. Nekoji momenti ove povijesti vrlo su dirljivo napisani. Osobito je lijepa pjesma Milana Pavelića: »Pjevačice«. Ističu se i nekoje novije pjesme francuskih auktora kao Viktor Kinon: »Janje Božje«, Robert Valery-Radot: »Ustaj, srce moje« te Jean Bertrant: »Kantik Majki Božjoj«.

Među pripovijestima sigurno je najljepša ona: »Majčino srce« i »Živio Papa«. M. Vanino iznosi u »Martinu Krmpotiću« život i rad zaslužnoga našega svećenika, velikoga domoljuba i lijepa značaja, koji nažalost nije naišao na razumijevanje u svojoj domovini, dok je u Americi bio vrlo poštovan od najviših i najnižih. »Nikola Bjanković« lijep je prikaz apostolskoga djelovanja svetoga i revnoga biskupa, čije plodove još i danas uživaju njegovi vjernici. »Misije Družbe Isusove kod nas« iz pera Franje Ks. Hammerla D. I. vade iz iz povijesti Družbe rad naših Otaca prije osnutka provincije u Zagrebu. Potresan je članak Stj. Tomislava Poglajena: »Muž i žena u boljševičkoj Rusiji«. Iz ovoga se članka najbolje vidi, kamo zalazi čovječanstvo, kad izgubi vjeru. Da su Rusi poznavali »Tajne duhovnih vježbi« o kojima piše Vjekoslav Lončar ne bi nikada tako strašno zašli.

U pouci najbolje su stvari Lovre Katića: »Mir Isusov«, »Pod križem« i »Riječ Isusu«. Zadivljuje nas krasan primjer u članku: »Zapaljeno ulje u rukama«. »Rakija« i »Iz Martinove torbe« lijep su primjer krasne poučne pripovjesti za puk. »Čudotvorna trava« i »Neka bude, kako Bog hoće« od

F. Mašića zgodne su upute iz duhovnoga života za svagdanje potrebe vjernika. »Možda još ove noći« od istoga pisca lijepa je opomena na smrt, koja može svaki čas doći i lijepa uputa u vrijednost i blagodat škapulara. Poznati pisac kalendara Srca Isusova i Marijina S. Dragičević donosi ove godine dva članka: »Voda blagoslovljena u čast sv. Ignacija« i »Uz dobru volju«; u njem upućuje, kako se sa malo dobre volje, može po svagdanjoj sv. pričesti popraviti i podignuti propala župa, kako je to bilo kod sv. župnika od Arsa, čiji primjer i navodi. Mater Urs. lijepo je upalila prvu »Svijećicu«, da osvijetli veliku potrebu kršćanske karitas, koja je danas toliko potrebna, a u nas još uvijek jako zanemarena. B. Humski jako je dobro pogodio u »Kruh naš svagdanji«, kad je istaknuo onu veliku razliku dviju vrsti ljudi. Jedni stiču svakdanji krušac teškim radom ne dirajući nikada u čast imena Božjega. Drugi, a to su nažalost i naši inteligentni i prosti svijet ne će ni rukom maknuti, a da ne udare najgorim kletvama na samoga Gospodina Boga i Njegovu Majku. Ovakav rad ne će sigurno donijeti nikome blagoslov kruha našega svakdanjega. Iz ovakovih se krugova i rekrutiraju »Sin i kćerka ubili oca«. Tko se Boga ne boji, ne će mu nitko i ništa biti sveto. Nasuprot ljudi iz »Sakrivena blaga« ne će nikada tako činiti i znati će u Bogu svomu naći vremenitu i vječnu sreću.

Na koncu kalendara naći ćeš i rukovet šale, dok će ti osobito ugoditi tolike lijepe slike na raznim mjestima kalendara. Toplo preporučujemo kalendar svakoj katoličkoj obitelji i svakom pojedincu. **J. Müller D. I.**

Spomenica Kalendar Grko-katoličke križevačke biskupije.

Tko bi mislio, da se pod ovim čednim oblikom kalendara krije tako solidna historijsko-kritička radnja, kakvu nam pruža ovdje Dr. Šimrak? Dakako, sve je to u popularnom obliku, da i prosti puk uzmogne razumjeti.

Uzmimo odmah prvu radnju: »Red grko-katoličkih biskupa«. Tu odmah vidimo, da je prvi unijatski naš vladika Sime Vretanjić dne 19. stud. 1611. pred sv. kardinalom Bellarminom u Rimu položio ispovijest sv. katoličke vjere. Papa ga Pavao V. dva dana kasnije priznaje pravim (imenovanim) biskupom grčkog obreda, a tim breveom osnovao marčanski grko-katolički manastir te postavio Simeona sve do njegove smrti opatom (arhimandritom).

Što su zagrebački biskupi njega i njegovih 5 nasljednika često nazvali šizmaticima, to nema svoj razlog u tom, što nijesu valjda htjeli ispovjedati katoličku vjeru, nego što su sa svom odlučnošću branili stari slavenski jezik u crkvi, istočni obred i nezavisnost marčanske biskupije. Imali su i oni i morali su imati obzir na želje svojih vjernika.

Za vladiku Mijakića saznajemo, da je potpisao i ispovijedao katoličku vjeru, ali tko ga je posvetio za vladiku, ne možemo nigdje naći, kao što i njegov neposredni nasljednik Pavao Zorčić nije znao. Poznato je, da je on u tvrdi Glacu u Šleskoj bio doživotno zatvoren, jer je držao sa Zrinskim i Frankopanom. Kad su to čuli njegovi kaluđeri u Marči, bili su mirni, dok ih prije vrlo uzrujavala misao, da se dvoji o njegovoj pravovjernosti.

Pavao Zorčić predstavlja se kao jedan od najvećih grkokatoličkih biskupa, jer je imao sreću da temeljito svrši sve nauke. S takvima je lako općiti, jer razumiju razloge. K tomu je bio veoma energičan i poduzetan, te je postavio eparhiju na onu visinu, koju danas zauzima.

Za njegova brata Marka dokazuje nam pisac, da je zaista doživio biskupsko posvećenje, te na putu iz Rima u domovinu umro. Vladika Smiči-

klas to nije znao, te stoga Marka nije ubrojio među marčanske biskupe.

U opće je velika zasluga pisca, da je popunio red marčanskih i križevačkih biskupa sa točnom oznakom godina, kad su vladikovali.

Vidimo i tešku krizu unije, koja je nastala dolaskom srpskog patrijarhe Arsenija Crnojevića i divimo se apostolskoj žilavosti, kojom je vladika Gabrijel Palković one reliquiae reliquiarum spasio od današnjega dana.

Vrlo je zgodno dodao pisac potpuni šematizam, koji nam pokazuje stanje eparhije u današnje vrijeme.

Riječ ujednu ovo djelo je dragocjeni almanak, koji se radi puka krije pod oblikom kalendara. **Fr. Ks. Hamerl D. I.**

Janin A. A. (Augustinien de l' Asomption), **Saint Basile** (str. 126). Maison de la Bonne Presse, Paris. Stoji 1·50 franaka.

Zanimljivi sadržaj ovog spisa odaje pisca, koji je dobro proučio djela velikog naučitelja crkvenog sv. Bazilija te je ujedno svojim dugotrajnim boravkom na istoku veoma vješt tamošnjim historijskim i geografijskim prilikama. Učeni autor drži se po mogućnosti hronologijskog reda te u 12 lijepo zaobljenih poglavlja prikazuje Bazilijevo djetinjstvo, monaški život, svećeništvo i uzvišenje na biskupsku čast, progonstvo Arijevaca, kapadočke prilike, biskupsku upravu, divnu ljubav i socijalanu djelatnost njegovu, nadalje jezgru i plodove njegovih nauka, prijateljstva svečeva i utjecaj njegov na crkvene prilike te napokon smrt i slavu ovoga velikog istočnog sv. Oca. U predgovoru pisac s pravom ističe, da među brojnim istočnim svecima, napose u 4. vijeku, nema valjda zanimljivije figure od Bazilijeve. Velikodušnost u službi Božjoj može se nazvati njegovom karakteristikom, a to mu je već za života zaslužilo pridjevak »Veliki«. Spis nam crta sveca u konkretnim bojama, kako je živio, djelovao, vojevao, trpio i konačno slavlje slavio nad opasnim arijevstvom.

Kako je knjižica namijenjena širem općinstvu poput ostalih hagiografija iste biblioteke »Dobre Štampe«, pisac donosi malo citata, koji su većinom izvađeni iz pisama i homilija svečevih. Ukratko je natuknuo i sadržaj znanstvenih djela Bazilijevih i prilike, u kojima su nastala. No autoru nije toliko stalo do toga, da nam prikaže velikog učenjaka, nego se najviše trsi, da iz spisa njegova upoznamo uzornoga duhovnog pastira, koji je s vanrednom svetošću života spojio i divan dar, da obrani vjeru, da organizira djela kršćanske ljubavi, da dostojanstveno uredi službu Božju, da opskrbi razne crkve vrijednim pastirima, da i samim progoniteljima ulije u dušu visoko štovanje prema svojoj osobi i službi, i da potlačenoj katoličkoj vjeri pomogne do potpune pobjede nad arijevstvom i drugim onodobnim herezama. U pretposljednjem poglavlju pisac je još ukratko protumačio, kako je usred silno pobrkanih prilika istočnih crkava i poradi velike udaljenosti i drugih prometnih poteškoća došlo do nesporazumka između sv. Bazilija i sv. Damaza pape. No i ovdje se treba diviti vatrenoj revnosti, koja je upravo izjela dušu i sile velikog Bazilija, te je već u 50. godini svojoj podlegao naporima i trapnjama. Lijepa slika resi omot biografije. **I. P. Bock D. I.**

Bessodes, Saint Roch. Histoire et Légendes. (str. VIII-170), Marietti — Torino. 1931. Stoji 8 franaka.

Sve do danas nismo imali jedinstvenog životopisa ovog popularnog sveca. Kod kršćanskog puka njegova je ličnost u glavnom malo poznata. Što se o njemu zna, to su obično dvije tri legende. — Bessodes riše sv.

Roka na osnovu nekih pouzdanih povijesnih dokumenata, sačuvanih kod raznih sredovječnih životopisaca, i po raznim legendama raširenim osobito u Francuskoj i Italiji. Vrijedan je kratak pregled najraznovrsnijih slika sv. Roka počevši sve od XIV. stoljeća. Ovo je bez sumnje važno svjedočanstvo o popularnosti ovog velikog sveca već u srednjem vijeku. — Od velike važnosti po znanstvenu stranu ovog djela jesu »notes critiques«, koje je pisac na koncu dodao, i kojima se može ustanoviti, što je sigurna povijesna istina, a što je samo legenda.

Istina, slika sv. Roka ostaje i dalje dosta blijeda! Ali Bessodes nam je svojom knjigom dao najpotpuniji životopis ovog omiljelog sveca, kojim će se morati služiti svaki, koji hoće nešto pouzdanog znati o velikom dobrotvoru bolesnika. *dr. V. Keilbach.*

M. J. Une apotre aux postes — Apostolica na pošti (str. 56). Desclée de Brouwer et Cie, Paris.

Gđica Margareta Marija Graux zaposlena je u Parizu u poštanskom uredu. Spretna je i savjesna u poslu. Ali ona želi koristiti i dušama svoje okoline. Krasne uspjehe u tom pogledu ne postizava toliko »propovijedanjem«, koliko dobrim primjerom. Njezina uslužnost sve je osvajala. Gđica Graux krasno je ogledalo za sve činovnice. Treba li još napose reći, da tu knjigu preporučamo? **F. Mašić D. I.**

Fuetscher S. I., Die ersten Seins- und Denk-prinzipien. (str. VIII, 276). Rauch — Innsbruck 1930. Cijena 10 maraka.

O prvim načelima bivanja i mišljenja, o kojima ovisi i mogućnost i vrijednost naše spoznaje, mnogo se pisalo u posljednjim godinama. Najviše su se u tom isticali Nijemci. U prvom je redu išlo za načelo uzročnosti, jer o njemu ovisi dokaz egzistencije Božje i realna vrijednost prirodnih znanosti. Ali, jer je ovo načelo skopčano s načelom protivurječja, dovoljnog razloga i svršnosti, zato se raspravljalo i o tim načelima. Čitav kompleks ovih pitanja obradio je **Fuetscher** S. I., profesor filozofije na sveučilištu u Innsbrucku. Upotrijebio je za svoje djelo opsežnu stručnu literaturu. Ali odviše se omeđio njemačkom i latinskom, premda imamo izvrsna djela o tim pitanjima i na francuskom (n. pr. Garrigou-Lagrange, Dieu) i na talijanskom jeziku (Munzi, Gregorianum 1927. i 1928.). Očevidno nije išao za tim u prvom redu, da navede što potpunije sva imena i djela, nego da što jasnije ispita smisao pojmova i načela, da prikaže njihov međusobni odnos ili njihovo mjesto u čitavom sustavu, te da što temeljitije dokaže svoje tvrdnje i riješi sve prigovore. U tom pogledu pisac je uspio potpunoma i pokazao izvanredan sintetički duh. Djelo ide među najopsežnije i najtemeljitije rasprave o prvim načelima. **Fr. Šanc D. I.**

Santeler S. I., Der kausale Gottesbeweis bei Herveus Natalis (str. IV, 92), Rauch — Innsbruck 1930. Cijena 3,40 marke.

Herveus Natalis, general dominikanskoga reda g. 1318—1323, koji je postigao, da Toma Akv. bude proglašen svetim 1323., jedan je od najboljih filozofa i bogoslovaca iz početka 14. vijeka. Nažalost mnoga njegova djela još nijesu objelodanjena, nego čekaju u teško pristupačnim rukopisima svoje uskrsnuće. Malo ih ima, koji su mogli samostalno proučavati nauku našega mislioca. Među ove ide Santeler, profesor filozofije na sveučilištu u Innsbrucku, koji nam je u ovoj studiji podao plod svoga nastojanja. Raspravlja o jednom od najvažnijih pitanja Hervejeve nauke, naime kako valja dokazati egzistenciju

Božju. Ali Santeler ne će da ispituje sve Hervejeve dokaze, nego samo onaj, koji Hervej izvodi iz tvornih uzroka. Ipak su spojene s ovim dokazom i mnoge ideje, koje se inače upotrebljavaju za druge dokaze. Tako je već samo stvarno pitanje vrlo važno i zanimljivo. Ova zanimljivost postaje još veća, kad Santeler osvjetljuje Hervejevo dokazivanje, izlažući njegov odnos prema sv. Tomi i D. Skotu i prema latinskom averoizmu. Čitava je studija vrlo zanimljivo i poučno poglavlje iz povijesti sredovječne misli. *Fr. Šanc D. I.*

Selo i grad. Almanah 1931. III. godište. Uređuje Petar Grgec. Eto već treću godinu ovoga Almanaha pred hrvatsku čitalačku publiku. Dobro je započeo i dobro nastavlja. U ovom se godištu nalazi najprije programatički članak dra Boškovića Katolički umjetnik, uz koji prikladno stoje i raspravica urednikova Hrvatsko euharistijsko pjesništvo i Katedrala u Trogiru dra Delalla. Dr. Bošković otkriva slaboumnost onih, koji poriču katoličkom umjetniku slobodu u stvaranju. Nije naime ni moguće, da umjetnik umjetnički stvara, ako nije iskren. A ako je iskren, to će se nužno ideje vodilje njegova života očitovati u njegovoj umjetnosti. To vrijedi i za katolika i liberalca, pa je prvi barem toliko slobodan u umjetničkom stvaranju, koliko njegovi protivnici. Isto valja reći i o slobodi katoličke kritike. — Katoličkom se pravom umjetniku ne može prigovarati kakva tendencija, jer te zapravo i nema: umjetnik podajući sebe, svoj unutrašnji život, kakav jest, nužno uzdiže ljudska srca k Bogu. Dakako, prijeko je potrebno, da katolički umjetnik i živi katolički, jer »da možemo slikati stvari Kristove, treba nam potpuno živjeti s Kristom«, veli bl. Angelico.

U originalnoj radnji iznosi prof. Grgec prilično dokaza, kako pjesnička umjetnost u nas od davnine do danas diže duše k euharistijskomu Kristu. Nikakvo čudo, što euharistijsko naše pjesništvo nije veliko ni kvantitetom, a još manje kvalitetom, kad su u tom oskudni i drugi kud i kamo od nas veći katolički narodi. Francuzi tek u novije doba dobiše Verlaina, Jammesa, Louis Merciera. I kod njih su još katedrale i njihovi portali, visoko nad euharistijskom poezijom.

Dr. Delalle otkriva nam tajnu postanka divne trogirske katedrale i potanje crta njezinu pjesmu, bibliju i katekizam u kamenu — njezin veličanstveni portal. Svaki bi obrazovani Hrvat katolik trebao da to pročita i, nada li mu se prilika, da pohodi tu krasotu u Trogiru. Almanah donosi u dodatku na finom papiru kao prilog ovomu članku 6 slika, od tih su 3 s katedrale.

Ovamo ide i Veliki zagrebački kantual, zanimljiva crta dra Širole, iz koje doznajemo, da je to znamenito djelo »najpodobnije proučio« jedan Čeh... Poučavaju još Sv. Augustin od prof. Talije i Frate Francesco od dra Knezovića. Prof. Talija prikazuje u krupnim crtama obraćenje velikoga Afrikanca pa djela i glavne poteze njegove filozofije, kojom su bili udaljeni temelji kršćanskoj filozofiji uopće. Dr. Knezović s velikom ljubavlju minijaturno slika najvećega socijalnog reformatora srednjega vijeka i ujedno serafskoga sveca i nježnoga Božjeg pjevača Sv. Franju Asiškoga. (Možda bi bilo zgodnije reći »suvremeni«, »današnji« svetac ili slično, jer »moderni« ima i neugodan pazvuk).

Među proznom su beletristikom najveći Subotićev Utrnuli plamen i Plepelov Pregažen život. Subotić iznosi šaljivo-ozbiljno zgode i nezgode mornara zanesena za Ruse i Rusiju, koji je neobičan i svojom vanjštinom i ćudi, ali u dubinama dobar čovjek. Plepel pokazuje pučkom jedrom riječi tragičan svršetak mlada seljaka, koji ne sluša mudra roditeljskoga savjeta, već ide slijepo za svojom strasti, dok mu se ne otvore oči, kad je već za ovaj život prekasno. — Poveći je i Jakovljevićev Vijenac od lovora, u kojemu umjetnički profinjenim načinom slika samu sebe moderna bogata gospojica otkrivajući sve bolje svoju plitku, bezidejnu dušu, koja nada sve ljubi samo sebe i napokon nam se ukazuje tako bijednom, da joj se smijemo, a pri tom iščezava u nama i zadnji trunak sažaljenja za mladog u nju zaljubljenog pjesnika, koji joj šalje tople stihove — uviđamo naime, da će biti posve izliječen. — Briga od Jurkićeve tužna je, danas svagdašnja priča, koju ipak razvedrava nevini pogled djeteta, što se veseli, da je napokon shvatilo roditeljsku brigu. — Nježna je milosrdnom ljubavlju zagrijana Vijolićeva Načinskom ognjištu; kao draga starinska sveta sličica doima nas se crta Kreševo od Š. J.; dira nas sreća, što je nalazi Džajina mala grbavka u Sestrama; sa smiješkom žalimo Smerdelovo razočarano selo, što je držalo obični kristal za dijamant.

Među pjesnicima nalazimo našeg starca dra Arnolda, koji i u Baki Krajiškinji i u Jesenskim dojmovima ostaje vjeran svojoj prošlosti pjesničkoj iskazujući svoju plemenitu dušu lakim misaonim i čuvstvenim stihom. Tu je i R. F. Magjer sa srdačnim Ave najljepšoj Majci, tu i Soljačić, koji traži u svemu slavu Božju i u zanosnim se meditacijama otajstava krunice raduje Višnjemu, otkriva bijedu ljudske oholosti pa bol i milosrđe Kristovo, napokon slavi bl. Ozanu. Od mlađih se osobito ističe fra Bujas, čiji Dalmatinski krš, a još više mistična Božićna pjesma obećavaju mnogo. Ima lijepa osjećanja i misli i u Lendića, Kordića, Vrane, Škarpe, Paljuga i drugih.

Nije toliko obilan, ali je vrlo vrijedan i Listak.

Selo i Grad lijepo uspijeva i jamči, da će zdravim pravcem voditi i odgajati svoje mlađe pisce, da će pravom katoličkom prosvjetom, duhom vjere i ljubavi Kristove pridizati i zbližavati seljake i građane. **M. Pavelić D. I.**

Winzheimer, Das musikalische Kunstwerk in elektrischer Fernübertragung (str. 120), Filser — Augsburg 1930. Stoji 4:50 maraka, uvezano 6.

Pošto je prvotni entuzijazam za teničkim fenomenom bežičnog prenašanja muzike ponešto slegao, nadošlo je vrijeme, da konstatujemo granice njegove mogućnosti, a po tome i djelovanja na području naše glazbene kulture. Opažamo, da ljudi počinju žicom prenesenu glazbu — gledajući na njezin psihički i estetski učinak — istovjetovati s muzikom, koja se ne prenosi nego izvodi.

U ovoj radnji jasno se razlaže, u čemu se temelje akustične i psihofizičke razlike; ukoliko nastaje novi kulturni odn. civilizatorski problem stapljanjem pojmova obične glazbe s prenesenom glazbom.

Slijedeći sadržaj u 7 poglavlja privući će gdjekojega, koji se zanima za ovaj savremeni tema. — 1. Akustični elementi glazbene umjetnine kod električnog prenašanja. — 2. Kako utječe prostor kod davanja i primanja

na glazbeni umotvor? — 3. Utjecaj na slušanje preko slušalice. — 4. Monotsko, binauralno i stereofono slušanje. — 5. Istražuje se psihologija slušanja glazbe kod električnog prijenosa. — 6. Važnost električnog prijenosa za glazbenu kulturu. — 7. Glazbena umjetnina i njezina pedagoška važnost za školski radio.

Musicus.

UREDNIŠTVO JE PRIMILO:

Ordo divini officii iuxta Kalendarium Ecclesiae universalis 1932. — Neapoli 1932.

Bilošević, Zakonita stabililizacija dinara (str. 7), Zagreb 1931. — Iseljenička biblioteka.

Brun, La Cité chrétienne d'après les enseignements pontificaux — Spes, 1932. (12 franaka).

Buri S. J., L'Unione della Chiesa Copta con Romana sotto Clemente VIII, »Orientalia Christiana« — Augusto - septembri 1931.

Charmot S. J., L'âme de l'éducation: La direction spirituelle — Spes 1931. (12 franaka).

Despréaux, Trois ans ches les Tsars rouges — Spes, 1931. (12 franaka).

Gerster a Zeil, O. M. Cap., Familia Veteris Foederis — Marietti 1931.

Heerinckx F. O. M., Introductio in Theologiam Spiritualem Asceticam et Mysticam — Marietti (str. 355), Taurini - Romae 1931.

Ivanić - Grad, Spomenica Đuri Deželiću, 1931.

Journet, La Juridiction de l'Eglise sur la Cité, (str. 235) — Paris, Desclée, 1931.

Palombo C. SS. R., De Dimissione Religiosorum (str. 296) — Marietti 1931.

Plaquevent, Pour l'essor du catholicisme en France, Par cette Génération — Enault, Paris 1931. (10 franaka).

Razgovor ugodni, Zabavni kalendar za 1932. Izdanje sv. Jeronima — Zagreb.

Retraite fermée, Les grandes directives, Versailles 1929. — Spes, Paris, 1930 (15 franaka).

Rocca, Le Fascisme et l'antifascisme en Italie - Alcan, Paris 1930. (12 franaka).

Rüdiger Beer, Brüning - Politisch-Wirtschaftlicher Verlag, S. W. 68, Berlin 1931.

Schembri O. S. Aug., De Sacramentis, vol. II, — Marietti (str. 341) 1931.

Srebrnić dr. J., Tyršev duh — Misijonska Tiskarna, Groblje P. Domžale 1931.

Stric Boško, Fra Petrove zgode i nezgode, Sinj 1931. — Izdanje Glasnika Gospe Sinjske.

Ude dr. J.; Soziologie (str. 396), Alpenland-Verlag, Schaan, Lichtenstein, 1931.

Uznik, - Napisao duhovnik jedne kaznione. — Zagreb, Nadbiskupska Tiskara.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 48 stranica. — Urednik: Karlo Grimm D. I. — Vlasnik: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu, A. Alfirević D. I. — Tiskom »Glasnika Srca Isusova« — K. Grimm D. I.